

Η ΑΠΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΙΣΡΑΗΛΙΤΩΝ ΕΝ ΣΑΤΤΕΙΝ (Ἀριθμ. 25, 1 ἐξ. 31, 16)

Υ Π Ο
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Ν. ΣΙΜΩΤΑ
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Ι. ΥΠΟΚΙΝΗΤΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΑΣΙΑΣ Ο ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΟΣ ΜΑΝ- ΤΙΣ ΒΑΛΑΑΜ;

Συμφώνως πρὸς τὰς παλαιοδιαθηκικὰς πληροφορίας καὶ κυρίως τὰς ἐν Ἀριθμ. 25, 1 ἐξ., ὅτε οἱ ἐξ Αἰγύπτου ἐξεληθόντες Ἰσραηλίται¹ ἐπορεύοντο πρὸς τὴν Γῆν τῆς Ἐπαγγελίας καὶ εὗρισκοντο εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Σαττεῖν², ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μετ' ἄλλοφύλων γυναικῶν³, ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ παρεσύρθησαν εἰς τὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ προσεκολλήθησαν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Βεελφεγῶρ καὶ διεφθάρησαν⁴. Ἡ σοβαρότης τῆς παραβάσεως ταύτης γίνεται εὐκόλως ἀντιληπτή, ἐὰν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ εἰδικαὶ συνθήκαι ὑπὸ τὰς

1. Κατὰ τὴν πλέον πιθανὴν ἄποψιν, ἡ ἔξοδος τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐξ Αἰγύπτου ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Φαραῶ Mernepthah (βλ. Β. Βέλλα, *Ἑβραϊκὴ ἀρχαιολογία*, Ἀθήναι 1980, σελ. 72), βασιλεύσαντος μᾶλλον ἀπὸ τοῦ 1234 ἕως τοῦ 1224 π.Χ. (βλ. καὶ Π. Σιμωτά, *Ἀμαληκίται καὶ Ἰσραηλίται ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ* [Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ τόμου ΦΙΛΙΑ εἰς Κωνσταντῖνον Μπόνην], Θεσσαλονίκη 1989, σελ. 128).

2. Τὸ Σαττεῖν εἶναι, πιθανότατα, τὸ Tell Kefrein, 10 περίπου μίλια ἀνατολικῶς τοῦ Ἰορδάνου, εἰς τὸ ὕψος τῆς Ἱεριχώ. Ἡ τοποθεσία αὕτη ἦτο ὁ τελευταῖος σταθμὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν πρὸ τῆς ὑπ' αὐτῶν θαυμαστῆς διαβάσεως τοῦ Ἰορδάνου καὶ τῆς εἰσόδου των εἰς τὴν Χαναάν (Ἰησ. Ν. 3, 1 ἐξ., πρβλ. καὶ 2, 1 ἐξ. Βλ. Ν.Η. Snaith, *Leviticus and Numbers*, London and Edinburgh 1967, σελ. 302' πρβλ. καὶ σελ. 338 [The Century Bible], Ρ. Heinisch, *Das Buch Numeri übersetzt und erklärt*, Bonn 1936, σελ. 102 [Die Heilige Schrift des Alten Testaments, ἐκδ. F. Feldmann - H. Herkenne], J. de Vaulx, *Les Nombres*, Paris 1972, σελ. 299 [Sources Bibliques], F. Nötscher, *Josua*, Würzburg 1950, σελ. 9 [Echter - Bibel]).

3. Πρόκειται περὶ Μωαβιτῶν γυναικῶν (Ἀριθμ. 25, 1-5) ἀλλὰ καὶ περὶ Μαδιαντιδῶν (25, 6 ἐξ. καὶ 31, 16' βλ. καὶ κατωτέρω).

4. Ἐκ τῆς ἐν Ψαλμ. 105 (μασ. 106), 28 φράσεως «καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγῶρ καὶ ἔφαγον θυσίας νεκρῶν» συνάγεται ὅτι κατὰ τὴν βαρυτάτην αὐτὴν παρεκτροπὴν ἐγίνοντο τερατώδεις θυσίαι. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Βεελφεγῶρ συνεδέετο μετὰ πορνείας κυρίως καὶ θυσιαστικῶν γευμάτων (βλ. Η. Herkenne, *Das Buch der Psalmen übersetzt und erklärt*, Bonn 1936, σελ. 348 [Die Heilige Schrift des Alten Testaments]). Ὁ Βεελφεγῶρ, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποῦ ἐτέλουν οἱ Ἰσραηλίται τὴν ἀκόλα-

όποιας διετέλουν τότε οἱ Ἰσραηλίται καὶ οἱ ἔθνηκοι κίνδυνοι τοὺς όποίους διέτρεχον οὗτοι ἐκ μέρους τῶν ξένων λαῶν. Περί αὐτοῦ ἄλλως τε μαρτυρεῖ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Μωϋσῆς ἔδωσεν ἐντολήν εἰς τοὺς ἄρχηγούς τοῦ Ἰσραὴλ νὰ θανατώσουν δι' ἀγχόνης τοὺς συγγενεῖς των ἐκείνους, οἱ όποιοι εἶχον παρασυρθῇ εἰς τὴν λατρείαν ταύτην⁵. Διεδραματίσθησαν δὲ τότε θλιβεραὶ καὶ τραγικαὶ σκηναὶ εἰς τὸ Ἰσραηλιτικὸν στρατόπεδον καὶ ἐφρονεύθησαν πολλοὶ ἐκ τῶν παρεκτραπέντων καὶ δὴ πλείονες τῶν εἴκοσι χιλιάδων ἀνδρῶν⁶.

Κατὰ τινα ἐν Ἀριθμ. 31, 16 ἄπλοῦν ὑπαινιγμόν, αἱ ὡς ἄνω ἀθέμιτοι σχέσεις, αἱ όποια κατέληξαν εἰς τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν καὶ τὴν διαφθορὰν τῶν Ἰσραηλιτῶν, συνήφθησαν τῇ ὑποδείξει τοῦ ἔθνικοῦ μάντεως Βαλαάμ⁷, τὸν όποῖον καὶ ἐφόνευσαν οὗτοι βραδύτερον⁸. Ὁ Βαλαάμ εἶχε μετακληθῇ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Μωαβιτῶν Βαλάκ, ἐκ τῆς Βαθουρά τῆς Μεσοποταμίας⁹, διὰ νὰ ἐξορκίσῃ καὶ ἀναθεματίσῃ

στον ταύτην λατρείαν, ἥτο τοπικὴ θεότης τῆς γονιμότητος καὶ ἐσχετίζετο μᾶλλον πρὸς τὸν Χαμῶς, τὸν ἔθνηκὸν θεὸν τῶν Μωαβιτῶν. Ἡ ὀνομασία του προέρχεται ἐκ τῶν λέξεων Βάαλ καὶ Φεγῶρ (**רִיגְוָר** - reor) καὶ σημαίνει τὸν κύριον, τὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους Φεγῶρ λατρευόμενον. Ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ἔχομεν παράλληλόν τι μὲ τὸ ὡς ἱερὸν θεωρούμενον ὄρος Ἑρμών, τοῦ όποίου ἡ ὀνομασία Βααλερμών κατὰ τὴν χαναναϊτικὴν περίοδον ἐν Παλαιστίνῃ δηλώνει, κατὰ πάσαν πιθανότητα, τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ ὄρους τούτου εἰς τὸν θεὸν Βάαλ, ὡς ὀρθῶς ὑποστηρίζεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ν. Ὀλυμπίου (βλ. Ν. Ὀλυμπίου, *Τὸ βαμὰ ὡς χώρος λατρείας στὸ ἀρχαῖο Ἰσραὴλ*, Φιλολογικο-κριτικὴ μελέτη, Ἀθῆναι 1991, σελ. 319). Κατὰ τὸ Ἀριθμ. 23, 28 Φεγῶρ εἶναι μία τῶν κορυφῶν τοῦ ὄρους Ναβαῦ (μασ. Nebo), εἰς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν τῆς Μωάβ, ἐπὶ τῆς όποίας ἐτελεῖτο ἡ προαναφερθεῖσα λατρεία ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν, δι' ἣν κατηγοροῦνται οὗτοι πλειστάκις (βλ. Ἀριθμ. 25, 3 ἐξ. 31, 16. Ἰησ. Ν. 22, 17. Ψαλμ. 105 [μασ. 106], 28. Ὡσηέ 9, 10 καὶ H. Kraus, *Psalmen*, 2. Teilband, Neukirchen 1961², σελ. 731 [Biblischer Kommentar]). Κατ' ἄλλην ὁμῶς ἄποψιν, ἡ θεοὺς τοῦ ἐν λόγῳ ὄρους δὲν εἶναι γνωστὴ (βλ. J. Marsh - A. G. Butzer, *The book of Numbers*, ἐν *The Interpreter's Bible*, vol. II, New York - Nashville 1953, σελ. 258) καὶ πάντως δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ ἐν Ἀριθμ. 23, 28 μνημονευόμενου ὄρους Φογῶρ (μν. ἐργ., σελ. 263). Αἱ εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Βεελφεγῶρ ἀφορῶσαι βιβλικάι αὐταὶ πληροφορίαι μαρτυροῦν περὶ τῆς ὑπάρξεως λανθανούσης τινὸς ἐντάσεως μεταξὺ Μωαβιτῶν καὶ Ἰσραηλιτῶν, ἥτις εἶχεν ἐγγίσει κάποτε τὰ ὄρια ὀξείας ἐχθρότητος καὶ βαθυτάτου μίσους μεταξὺ αὐτῶν.

5. «Ἀποκτείνετε ἕκαστος τὸν οἰκεῖον αὐτοῦ τὸν τετελεσμένον τῷ Βεελφεγῶρ» (Ἀριθμ. 25, 5).

6. Κατὰ τὰ ἐν Ἀριθμ. 25, 9 οἱ φονευθέντες ἦσαν εἴκοσι τέσσαρες χιλιάδες, ἐνῷ κατὰ τὰ ἐν Α' Κορ. 10, 8 ἦσαν εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες (βλ. καὶ κατωτέρω).

7. «Κατὰ τὸ ρῆμα Βαλαάμ τοῦ ἀποστήσαι καὶ ὑπεριδεῖν τὸ ρῆμα Κυρίου».

8. Βλ. σχετικῶς ἐν Ἀριθμ. 31, 8.

9. Περὶ τοῦ τόπου προελεύσεως τοῦ Βαλαάμ ὑπάρχει διχογνωμία μεταξὺ τῶν ἐιδικῶν (βλ. L. M. Pákozdy, *Bileam*, ἐν *Biblisch - Historisches Handwörterbuch*, erster Band, Göttingen 1962, στήλ. 252). Κατὰ τὸν J. de Vaulx, πλὴν τῆς Μεσοποταμίας θὰ

τοὺς εἰσβαλόντας εἰς τὴν χώραν τοῦ Ἰσραηλῆτας¹⁰, ἀλλὰ παραδόξως ἠυλόγησεν αὐτούς, ἀντὶ νὰ τοὺς καταρασθῇ, καὶ ἐπὶ πλέον προεφήτευσεν ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ, προβλέψας λίαν αἰσιόδοξα διὰ τὸν λαὸν αὐτὸν γεγονότα¹¹. Εἰς τὴν ἐν Ἀριθμ. 22-24 δὲ σχετικὴν ἐντυπωσιακὴν καὶ συναρπαστικὴν διήγησιν, οὐδὲν ἀναφέρεται περὶ δολιότητος τοῦ Βαλαάμ ἔναντι τῶν Ἰσραηλιτῶν. Τὸνναντίον μάλιστα λέγεται σαφῶς αὐτόθι, ὅτι οὗτος ἠνύνησεν αὐτούς, ἔστω καὶ κατευθυνόμενος ἢ καὶ ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραήλ. Ἐξ ἄλλου δὲν εὗρομεν παλαιοδιαθηκικόν τι χωρίον, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ ἀναφέρεται εὐθέως, ὅτι αἷτιος τῆς τοιαύτης διαφθορᾶς ἦτο ὄντως ὁ Βαλαάμ¹². Εἰκάζεται μόνον ἐκ τῶν ἐν Ἀριθμ. 31, 16 προαναφερθέντων, ὅτι οὗτος ἐμχανεύθη δόλιον σχέδιον, πρὸς διαφθορὰν τῶν Ἰσραηλιτῶν. Δὲν ἀποκλείεται μάλιστα νὰ ὑπῆρξε τοῦτο βραδύτερον καὶ ἢ αἰτία τῆς ὑπ' αὐτῶν

ἦτο δυνατόν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ βιβλικοῦ κειμένου, νὰ διεκδικοῦν τὴν καταγωγὴν τοῦ μάντεως τούτου καὶ ἄλλαι χώραι, ὡς ἡ Ἐδώμ, ἡ Μαδιάμ κ.λπ. (βλ. J. de Vaulx, μν. ἔργ., σελ. 255).

10. Ὁ Βαλαάμ, πληροφορηθεὶς, πιθανώτατα, τὰ ὅσα θαυμαστὰ ἐπετελέσθησαν ὑπὲρ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπὸ τῆς ἐξ Αἰγύπτου ἐξόδου των καὶ κατὰ τὰς εἰς τὴν ἔρημον περιπλανήσεις των, καὶ ἀποδίδων ταῦτα εἰς μαγικὴν τινα δύναμιν, μετεκάλεσε τὸν διάσημον μάγον τῆς περιοχῆς, Βαλαάμ, διὰ νὰ τοὺς ἀποδυναμώσῃ μὲ τὴν ἰδικὴν του μαγικὴν δύναμιν. Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ φανῇ παρὰδοξον, τοσοῦτ' μᾶλλον καθ' ὅσον ἐπιστεύετο καὶ αὐτόθι ὅχι ἀπλῶς καὶ μόνον ἡ ὑπαρξὶς τῶν δαιμόνων ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ κόσμου, καὶ ὅτι ὠρισμένα πρόσωπα εἶχον τὴν ἰκανότητα ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν δαιμόνων, εἴτε διὰ νὰ μαντεύουν καὶ νὰ προλέγουν τὰ μέλλοντα συμβαίνειν, εἴτε διὰ νὰ ἐπιδρῶν ἐπ' ἀγαθῷ ἢ ἐπὶ κακῷ εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων (πρβλ. καὶ J. R. Dummelow [ἐκδ.], *A commentary on the Holy Bible*, London 1958, σελ. 113). Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν συγκεκριμένον μάντιν Βαλαάμ, οὗτος ἐμφανίζεται ἐν τῇ Βίβλῳ ὡς πρόσωπον αἰνιγματώδες ἀλλὰ καὶ ὡς διάσημος μάντις καὶ μάγος. Ἡ μεγάλη του δὲ φήμη εἶχεν ἐξέλθει τῶν ὁρίων τῆς πατρίδος του, καὶ οὕτως εἶχε καταστῇ γνωστὴ καὶ εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Μωάβ, ὅστις ἐζήτησεν, ἐπιμόνως μάλιστα, τὴν βοήθειάν του, πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ὑπὸ τοῦ Ἰουδαίου ἱστοριογράφου Φλαβίου Ἰωσήπου χαρακτηρίζεται ὡς «μάντις ἄριστος» (βλ. Flavii Iosephi, *Opera omnia* ab Im. Bekkerō, Lipsiae MDCCCLV, *Antiquitates Judaicae* 4, 6).

11. Ἡ ἰδιότης τοῦ Βαλαάμ ὡς μάντεως δὲν ἀναφέρεται μὲν ρητῶς, ἀλλὰ δὲν πρέπει καὶ νὰ ἀμφισβητῇται, τοσοῦτ' μᾶλλον καθ' ὅσον τὰ ἐν Ἀριθμ. 24, 3-4' 15-16 διαλαμβανόμενα μαρτυροῦν ὅτι ἔβλεπε καὶ ὁράσεις. Διευτυώθησαν ὅμως πολλαὶ καὶ ἀλληλοσυγκρουόμεναι γνώμαι, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ εἶδος τῆς μαντείας τὴν ὁποίαν ἤσκει οὗτος ἢ εἰς τὴν δυνατότητά του νὰ προφητεύῃ τὰ μέλλοντα ἢ νὰ καταράται, πιθανῶς, ἐπ' ἀμοιβῇ. Ἐπ' αὐτῶν ὁ J. de Vaulx ὑποστηρίζει, ὅτι τὰ προβλήματα ταῦτα ἔχουν σχέσιν πρὸς τὰς διαφόρους πηγάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἔχει προέλθει τὸ σημερινὸν κείμενον (βλ. J. de Vaulx., μν. ἔργ., αὐτόθι).

12. Ἀντιθέτως ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ γίνεται λόγος, καὶ μάλιστα σαφῆς μᾶλλον, περὶ τῆς ἐν προκειμένῳ ἐνοχῆς τοῦ Βαλαάμ (τὰ σχετικὰ κείμενα βλ. κατωτέρω).

θανατώσεώς του όμου μετά μεγάλου πλήθους Μαδιανιτών, οΐτινες ένοχοποιούνται ώσαύτως δια την έν λόγω άποστασίαν των Ίσραηλιτών¹³. Έπϊ τη βάσει, έξ άλλου, των έν Άριθμ. 24, 14 μαρτυρουμένων, έθεωρήθη ότι ό Βαλαάμ συνεβούλευσε τόν Βαλάκ τίνι τρόπω θα δυνηθῇ νά καταστρέψη τους Ίσραηλίτας, ύποδεικνύων είς αυτόν και σχετικόν και δη δόλιον σχέδιον. Καί αναφέρεται, βεβαίως, έν 25, 1 έξ., ότι οί Μωαβίται διέπραξαν μέγα κακόν είς βάρος των Ίσραηλιτών, τους όποιους παρέσυραν ύπούλως είς την άκολασίαν και την ειδωλολατρίαν, πλην όμως εΐναι συζητήσιμον άν τοϋτο έγένητο κατόπιν προτροπῆς και συμβουλῆς του Βαλαάμ, δημιουργουμένου οϋτω σοβαροϋ προβλήματος, όσον άφορᾷ είς την άξιοπιστίαν του βιβλικού κειμένου.

Πρόβλημα ώσαύτως δημιουργείται και έκ τινος πληροφορίας, καθ' ἣν ό Βαλαάμ έφονεύθη ύπό των Ίσραηλιτών¹⁴, ένῳ εΐναι γνωστόν, ότι οϋτος, μετά την έπιδαψιλευθείσαν είς αυτούς έξαιρετικήν εύλογίαν, άνεχώρησεν έκ τῆς περιοχῆς εκείνης τῆς Μωάβ και επέστρεψεν είς την πατρίδα του¹⁵. Καί ναι μὲν δὲν ύπάρχει πληροφορία τις ότι ό άναχωρήσας έκ τῆς Μωάβ Μεσοποτάμιος μάντις Βαλαάμ έφθασεν όντως είς την πατρίδα του, αλλά τοϋτο δὲν θα ἦτο και άπαράιτητον. Άρκεί ἡ ίκανοποιητική πληροφορία ότι άνεχώρησεν έκ τῆς έν λόγω περιοχῆς και επέστρεψεν είς την χώραν του, έφ' όσον μάλιστα οϋδαμοϋ τῆς Βίβλου άπαντᾷ έστω και μία άπλῃ μαρτυρία ἡ ύπαινιγμός τις άκόμη, περι τοϋ ότι δὲν ἡδυνήθη νά άπομακρυνθῇ τῆς περιοχῆς, είς ἣν εΐχεν εύρεθῇ, και ότι τοιοντοτρόπως περιέπεσε καθ' όδόν είς χεΐρας των Ίσραηλιτών, ύπό των όποίων και έφονεύθη.

Έτερον πρόβλημα δημιουργείται έκ τοϋ 25ου κεφαλαίου των

13. Έν τη έν Άριθμ. 31, 1 έξ. έκτιθεμένη διηγῆσει, γίνεται λόγος περι των Μαδιανιτών ως παραπλανησάντων δολίως τους Ίσραηλίτας και περι έκδικητικής τιμωρίας των πρώτων δι' όσα διέπραξαν είς βάρος των τελευταίων (στίχ. 1-3). Είς διεξαχθείσαν μάχην έφονεύθη, μεταξὺ των άλλων, και ό Βαλαάμ (βλ. Άριθμ. 31, 8' πρβλ. και Ίησ. Ν. 13, 22), άπήγαγον δὲ οί Ίσραηλίται πλήθος Μαδιανιτίδων γυναικῶν, τὰς όποιás και έφερον ζώσας μεθ' έαυτών. Έπετιμήθησαν όμως ύπό του Μωϋσεώς δια την ύπὲρ των έν λόγω γυναικῶν εύνοιάν των ταύτην, την όποίαν οϋτος έθεώρησεν άπαράδεκτον. Ό Μωϋσῆς ύπενθύμισεν είς τους στρατιώτας, ότι αΐ γυναΐκες τῆς Μαδιάμ ύπῆρξαν ἡ αίτία νά διαφθαροϋν οί Ίσραηλίται και νά άποστατήσουν άπό του Θεοϋ, τη ύποδειξει του μάντεως Βαλαάμ («κατὰ τὸ ρῆμα Βαλαάμ» [Άριθμ. 31, 16]. Άναμφιβόλως έφοβεΐτο οϋτος μήπως παρασυρθοϋν και πάλιν, οί Ίσραηλίται, είς νέαν άποστασίαν ύπό των Μαδιανιτίδων γυναικῶν).

14. Βλ. Άριθμ. 31, 8.

15. Βλ. Άριθμ. 24, 14' 25.

Ἀριθμῶν, ἔνθα ἀρχικῶς μὲν λέγεται ὅτι ἡ ἀποστασία τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐγένετο διὰ τῆς παραπλανήσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν Μωαβιτῶν¹⁶, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐμφανίζονται ὡς ἔνοχοι ἐν προκειμένῳ οἱ Μαδιανῖται¹⁷, ὡς καὶ προανεφέρθη δι' ὀλίγων. Ἐν 25, 18α μάλιστα ἀφήνεται νὰ ἐννοηθῇ, ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶχον καταστρώσει δόλιόν τι σχέδιον εἰς βάρος τοῦ Ἰσραήλ. Τοιοῦτο ὁμως σχέδιον δὲν εἶναι γνωστὸν ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα καὶ ἀλλαχοῦ γίνεται λόγος περὶ τῶν Μαδιανιτῶν ὡς ἐνεχομένων εἰς τὴν παραπλάνησιν τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὡς διαφαίνεται ἐν Ἀριθμ. 31, 8 καὶ Ἰησ. Ν. 13, 21-22, σαφέστερον δὲ καὶ εὐθέως λέγεται ἐν Ἀριθμ. 31, 16. Πάντως διὰ τὴν ἐνοχὴν τῶν Μωαβιτῶν μαρτυρεῖ σχεδὸν ἀμέσως καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐν Ἀριθμ. 25, 3 ὁ Βεελφεγῶρ, περὶ οὗ ἤδη ὠμιλῆσαμεν, ἐμφανίζεται ὡς ἰδικὸς τῶν θεός¹⁸. Δὲν πρέπει ὁμως νὰ ὑπάρχη ἀμφιβολία περὶ τοῦ ὅτι καὶ οἱ Μαδιανῖται συνειργάσθησαν πρὸς τοῦτο μετὰ τῶν Μωαβιτῶν. Θὰ ἡδύνατό τις, βεβαίως, νὰ σκεφθῇ ἐν προκειμένῳ μήπως οἱ Μαδιανῖται εἶχον συνενωθῇ μετὰ τῶν Μωαβιτῶν, ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μωάβ, καὶ οὕτω νὰ ἐξηγήσῃ τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον προσεκληθήσαν νὰ συνεργασθοῦν μετ' αὐτῶν ἐναντίον τοῦ Ἰσραήλ, ὡς ὑπαινίσσεται τοῦτο ὁ συντάκτης τοῦ Ἀριθμ. 22, 4, σαφῶς δὲ ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ 22, 7. Ἡ ἀνάμειξις ἄλλως τε τῶν Μαδιανιτῶν μετὰ τῶν Μωαβιτῶν ἦτο ἐπόμενονον νὰ συμβῇ, ἐφ' ὅσον ἐκινδύνευον ἀμφοτέρω — ἢ ἔστω ἐφοβοῦντο ὅτι ἐκινδύνευον — ἐκ μέρους τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ συνασπισθοῦν, πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Μία τοιαύτη ὁμως ἐξήγησις θὰ ἐκινδύνευε νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπερμέτρως ἀπλὴ μᾶλλον, δεδομένου ἄλλως τε ὅτι τὸ σημερινὸν κείμενον, περιέχον στοιχεῖα ἀπὸ δύο τοῦλάχιστον πηγάς, ἦτοι τὴν Γιαχβικὴν (J) καὶ τὴν Ἐλωχειμικὴν (E), ὡς δέχονται οἱ πλείστοι τῶν ἐρμηνευτῶν, δὲν παρουσιάζει φυσικότητα, ἀλλὰ μίαν τοιαύτην κατάστασιν (ἀντιθέσεις, διαφοραὶ καὶ ἀνομοιότητες, ἐπαναλήψεις κ.λπ.), ἡ ὁποία ἐπιτρέπει νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἔχουν ἐκπέσει τμήματά τινα αὐτοῦ καὶ ὅτι ἀποτελεῖ ὡς ἐκ τούτου συρραφὴν ἐκ τῶν διασωθέντων ὑπολειμμάτων αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ὑπομνηματισταὶ εὐρίσκουν πολλὰς ἰδιαιτερότητας εἰς τὸν σημερινὸν κείμενον, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν ποικίλας δυσχερείας, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀρθὴν κατανόησιν καὶ ἐρμηνείαν του¹⁹.

16. Βλ. Ἀριθμ. 25, 1-5.

17. Βλ. Ἀριθμ. 25, 6 ἐξ.

18. Πρβλ. καὶ H. Schneider, *Viertes Buch Moses oder Numeri*, Würzburg 1952, σελ. 68 (Echter - Bibel).

19. Πρβλ. καὶ J. de Vaulx, μν. ἔργ., αὐτόθι.

Δικαιολογούνται δὲ καὶ οἱ Marsh καὶ Butzer ὑποστηρίζοντες, ὅτι αἱ ὑπάρχουσαι ἐν τῷ κειμένῳ τούτῳ διηγήσεις περὶ τῶν Μωαβιτιδῶν καὶ τῶν Μαδιανιτιδῶν γυναικῶν παρουσιάζουν σημαντικὰς διαφορὰς με-
ταξύ των (ἡ μία π.χ. δὲν ἔχει τέλος, ἡ ἄλλη δὲν ἔχει ἀρχήν)²⁰. Πρά-
γματι δὲ αἱ περὶ τὸν Βαλαάμ διηγήσεις φαίνονται καὶ ὡς ἐπαναλαμ-
βανόμεναι ἢ καὶ ὡς ἀσύνδετοι μεταξύ των, προκαλοῦσαι καὶ αὐταὶ
δυσεπίλυτα οὕτω φιλολογικὰ προβλήματα.

Εἶναι ἄξιον πολλῆς προσοχῆς, ὅτι οἱ ἐρμηνευταί, καὶ ὅσοι ἄλλοι
ἐρευνηταὶ καὶ συγγραφεῖς ἀσχολοῦνται μὲ τὴν περίεργον αὐτὴν ἱστο-
ρίαν τοῦ μάντεως Βαλαάμ, ἀφήνουν νὰ ἐννοηθῇ, ὅτι ἀποδέχονται τὴν
διάχυτον ἄποψιν, ὅτι τῇ ὑποδείξει αὐτοῦ ἀπετολμήθη ἡ διαφθορὰ τοῦ
Ἰσραήλ, ἀντιγράφοντες σχεδὸν ἀλλήλους, χωρὶς νὰ ἐρευνοῦν εἰδικῶς
καὶ ἐν τῇ ρίζῃ του τὸ θέμα τοῦτο, ὥστε νὰ ἐξακριβώσουν ἐὰν ὑπάρχῃ
ἢ ὄχι ἐνοχὴ ἢ ἔστω οἰαδήποτε ἀνάμειξις τοῦ εἰδωλολάτρου μάντεως
ἐν προκειμένῳ. Εἶναι ὡσαύτως ἀξιοπρόσεκτον, ὅτι κατὰ τοὺς ἐρμη-
νευτὰς ἐν Ἀριθμ. 24, 14 περιέχεται συμβουλὴ τοῦ Βαλαάμ πρὸς τὸν
βασιλέα Βαλάκ, ἵνα διαφθείρῃ τὸν Ἰσραήλ, διὰ νὰ δυνηθῇ οὕτω νὰ
τὸν καταβάλῃ²¹. Τὸ κείμενον τοῦτο θὰ ἐξετάσωμεν ἐν τῷ οἰκείῳ τό-
πῳ, κατωτέρω, διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν ἐννοίαν τὴν ὁποίαν ἔχει. Ἐνταῦθα
λέγομεν μόνον, ὅτι ἐν αὐτῷ προαναγγέλλεται τὸ αἶσιον καὶ ἔνδοξον
μέλλον τοῦ Ἰσραήλ²². Ἐκ τῶν ἐν Ἀριθμ. 31, 8 καὶ 31, 16 ἀναφερομέ-
νων διαφαίνεται, βεβαίως, ὅτι ἐγένετο κάποτε ἰσραηλιτικὴ ἐπίθεσις
κατὰ τῶν Μαδιανιτῶν, καθ' ἣν ἐτιμωρήθη διὰ θανάτου καὶ ὁ Βαλαάμ,
καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀφήνεται νὰ ἐννοηθῇ, ὅτι ὁ μάντις οὗτος εἶχε διαπράξει
εἰς βάρος τοῦ Ἰσραήλ μέγα τι κακόν, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου καὶ ἐπῆλθε
σκληροτάτη ἢ τιμωρία του ὑπ' αὐτῶν. Ἀλλ' ὡς εἵπομεν ἤδη καὶ θὰ
ἴδωμεν καὶ κατωτέρω λεπτομερέστερον, οὐδαμοῦ τῆς Π. Διαθήκης
ἀναφέρεται εὐθέως καὶ σαφῶς, ὅτι ἡ κατὰ τοῦ Ἰσραήλ ἀπεχθὴς πρᾶ-
ξις συνετελέσθη καθ' ὑπόδειξιν ἰδικήν του.

Αἱ ὡς ἄνω ἐμφανεῖς δυσχέρειαι τοῦ ὑπ' ὄψει βιβλικοῦ κειμένου,

20. Βλ. J. Marsh - A. G. Butzer, μν. ἔργ., σελ. 263.

21. Οὕτως ἢ ἐν Ἀριθμ. 31, 16 φράσις «κατὰ τὸ ρῆμα Βαλαάμ», ἡ ὁποία ἐθεωρήθη
ὡς δηλοῦσα τὴν περιλάλητον συμβουλὴν τοῦ Βαλαάμ νὰ παρασυρθοῦν οἱ Ἰσραηλῖται
εἰς διαφθορὰν καὶ ἀποστασίαν, ἐκλαμβάνεται ὡς ἀναφερομένη εἰς τὸ χωρίον Ἀριθμ.
24, 14 («δεῦρο συμβουλεύσω σοι, τί ποιήσει ὁ λαὸς οὗτος τὸν λαόν σου ἐπ' ἐσχάτου
τῶν ἡμερῶν» βλ. καὶ J. de Vaulx, μν. ἔργ., σελ. 288). Σημειωτέον ὅτι πολλοὶ ἐρμη-
νευταὶ βλέπουν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ μίαν ἐξυφαινομένην κατὰ τοῦ Ἰσραήλ δυσμενῆ
κατάστασιν.

22. Πρβλ. καὶ Μιχ. 6, 5.

τὸ ὅποιον εἶναι ὄντως προβληματικόν, στερούμενον ἀπολύτου σαφηνείας, δὲν ἐπιτρέπουν νὰ θεωρήσωμεν βέβαιον ὅτι ὁ Βαλαὰμ ὑπῆρξε πράγματι ὁ ὑποκινήτης τῆς ἀποστασίας τῶν ἐν Σαττεῖν Ἰσραηλιτῶν. Ἐνεκα δὲ τούτου ἐνδείκνυται νὰ διερευνηθῇ ἐπισταμένως τὸ πρόβλημα καὶ νὰ ἐξετασθῶν κυρίως τὰ ἑξῆς: 1ον) Κατὰ πόσον δικαιολογεῖται ἡ πιθανολογουμένη μεταστροφή τοῦ Βαλαὰμ ἔναντι τῶν Ἰσραηλιτῶν (πρὸς τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐπιδιψιλεύσει προηγουμένως εὐλογίας καὶ αἰσιοδόξους ὑπὲρ τοῦ ἔθνους των προφητείας), ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας καὶ ἐφρονεύθη ὑπ' αὐτῶν. 2ον) Πῶς καὶ ποῦ συνήντησαν καὶ ἐφόνευσαν αὐτὸν οἱ Ἰσραηλίται, ἐφ' ὅσον σαφῶς ἀναφέρεται ἐν Ἀριθμ. 24, 25, ὅτι ἐπέστρεψεν οὗτος εἰς τὴν πατρίδα του²³ καὶ 3ον) Πῶς αἰτιολογεῖται καὶ εἰς ποῖον παλαιοδιαθηκὸν κείμενον βασίζεται τὸ ὅτι ἐν Β' Πέτρ. 2, 15 κατακρίνεται ὁ Βαλαὰμ ὡς πλεονέκτης, φιλάργυρος καὶ ἄπληστος, τὸ ὅτι ἐν Ἰουδ. 11 κατατάσσεται οὗτος ὁμοῦ μετὰ τοῦ δολοφόνου Κάϊν καὶ τὸ ὅτι ἐν Ἀποκ. 2, 14 σαφῶς καὶ πλέον συγκεκριμένως θεωρεῖται ὡς ὁ δολίως συμβουλευσας τὸν Βαλὰκ νὰ παρασύρῃ τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν ἀποστασίαν, μὲ σκοπὸν νὰ καταστρέψῃ αὐτοὺς.

Ἡ διερεύνησις τοῦ θέματος ἀπαιτεῖ νὰ γίνῃ ἀνάλυσις ὧν ἐκείνων τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα, εἴτε συμφωνοῦντα μετὰ τῶν εἴτε διαφωνοῦντα καὶ ἀλληλοσυγκρουόμενα, ἀναφέρονται εἰς περιστατικὰ ἐπιχέοντα φῶς εἰς τὴν σκοτεινὴν διήγησιν περὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἐπιτρέπουν νὰ διακριθῇ ἂν πράγματι τὸ ἀποτρόπαιον τοῦτο γεγονός συνέβη κατόπιν δολίου σχεδίου τοῦ μάντεως Βαλαὰμ. Τοιοῦτοτρόπως δὲν θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ παλαιοδιαθηκικὰ κείμενα, ἀλλὰ θὰ ἐπεκταθῶμεν καὶ εἰς τὰ συγγενῇ καινοδιαθηκικά, διότι εἰς τὰ τελευταῖα ἔχει ἐπιδράσει, πιθανώτατα, ἡ ἰουδαϊκὴ παράδοσις²⁴, καὶ ἀναφέρονται ταῦτα μετὰ περισσοτέρας σαφηνείας εἰς τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς πρόβλημα. Τὰ κείμενα τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τὰ ὁποῖα ὁμιλοῦν καθ' οἷονδῆποτε τρόπον περὶ τῆς ἀποστασίας ταύτης τοῦ Ἰσραὴλ, εὗρομεν ὅτι εἶναι ἐν συνόλῳ δέκα ἑννέα καὶ ἐρευνῶμεν ἕκαστον κεχωρισμένως ἐνταῦθα. Διαχωρίζομεν δὲ ταῦτα βασικῶς εἰς δύο ομάδας. Εἰς τὴν πρώτην γίνεται μὲν λόγος περὶ τῆς ἀποστασίας τῶν Ἰσραηλιτῶν, πλην ὅμως δὲν ἀναφέρεται οὐδὲ κἂν τὸ ὄνομα τοῦ Βαλαὰμ ἐν προκειμένῳ. Εἰς τὴν δευτέραν γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ ὀνομαστικῶς. Τὰ κείμενα τῆς ομάδος αὐτῆς διαχωρίζομεν εἰς ἐκείνα τὰ ὁποῖα δὲν ὁμιλοῦν περὶ

23. «Καὶ ἀναστὰς Βαλαὰμ ἀπῆλθεν ἀποστραφεὶς εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ».

24. Βλ. καὶ W.D. Mc Hardy, *Balaam*, ἐν Dictionary of the Bible, ἐκδ. J. Hastings, F. Grant κ.ά., Edinburgh 1963², στήλ. 85α. Πρβλ. καὶ L.M. Pákozdy, μν. ἐργ., αὐτόθι.

εὐθύνης καὶ ἐνοχῆς τοῦ ἐν λόγῳ μάντεως διὰ τὴν ἀποστασίαν, καὶ εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εὐθέως καὶ σαφῶς εἰς μίαν τοιαύτην ἐνοχὴν αὐτοῦ. Εἰς αὐτὰ περιλαμβάνονται καὶ κείμενα τῆς Κ. Διαθήκης, τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέσιν πρὸς τὰ ὡς ἄνω παλαιοδιαθηκικά καὶ πρὸς τὴν ἰουδαϊκὴν παράδοσιν. Πέρα τούτων παρατίθενται καὶ ἐρευνῶνται καὶ ἄλλα τινὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐξωβιβλικά ἢ πατερικά, συμβάλλουν ὁμως ὅπωςδῆποτε εἰς τὴν διασάφησιν τῶν δυσχερῶν βιβλικῶν κειμένων.

Διὰ τὴν ἔρευναν ταύτην χρησιμοποιοῦμεν τὰς κριτικὰς ἐκδόσεις τῶν βιβλικῶν κειμένων καὶ τὰ σχόλια τῶν τε ἀρχαίων πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων καὶ τῶν νεωτέρων καὶ συγχρόνων ἐρευνητῶν. "Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰδικῶς εἰς τὰ παλαιοδιαθηκικά κείμενα, τὰ ὁποῖα πρωτίστως καὶ κυρίως ἐνδιαφέρουν τὴν παροῦσαν ἔρευναν, ταῦτα παρατίθενται μόνον κατὰ τοὺς Ο', πρὸς ἀποφυγὴν ἐπεκτάσεων καὶ ἐν τῇ οὐσίᾳ ἐπαναλήψεων. Χρησιμοποιοῦμεν ὁμως καὶ λαμβάνομεν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ μασσωριτικὸν ἐβραϊκὸν ἐκεῖ ὅπου παρατηροῦνται διαφοραὶ μεταξὺ τῶν δύο κειμένων ἢ καὶ εἰς ὅσας ἄλλας περιπτώσεις κρίνομεν τοῦτο ἀπαραίτητον. Διὰ τὸ κείμενον τῶν Ο' χρησιμοποιοῦμεν κυρίως τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ Α. Rahlfs, *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum Graece juxta LXX interpretes*, Stuttgart 1965⁸ (ἀνατυπωθεῖσαν φωτομηχανικῶς καὶ διὰ τὴν Ἀποστολικὴν Διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῷ 1981, ὑπὸ τῆς ἐν Στουτγάρδῃ Βιβλικῆς Ἑταιρείας), διὰ δὲ τὸ ἐβραϊκὸν τὴν ἐπίσης κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν K. Elliger – W. Rudolph, *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Stuttgart 1968-1977, καὶ εἰς τινας περιπτώσεις λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν καὶ ἄλλας δοκίμους ἐκδόσεις. Πάντως τὰ δύο κείμενα (ἐβραϊκὸν καὶ ἑλληνικὸν) συμφωνοῦν μεταξύ των εἰς τὸ σύνολον τῶν κυρίων σημείων τῶν βιβλικῶν διηγήσεων, αἱ ὁποῖαι ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ἐνταῦθα. Μικραὶ τινες διαφοραὶ εἶναι ἄνευ ἰδιαίτερης σημασίας. Διὰ τοῦτο δὲν θὰ καταπονήσωμεν τὸν ἀναγνώστην μέ, ἴσως ἀνιαρὰ δι' αὐτόν, ζητήματα κριτικῆς τοῦ κειμένου. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν θὰ ὁμιλήσωμεν καὶ διὰ τὰς παραλλαγὰς τοῦ κειμένου τῶν Ο'. Θὰ παραθέσωμεν μόνον ὅ,τι ἀπαντᾷ ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ Ἑξαπλᾶ τοῦ Ὠριγένους. Διὰ τὸ χρησιμοποιούμενον κείμενον τῆς Κ. Διαθήκης ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν κυρίως τὴν ἀξιόλογον κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν Nestle – Aland, *Novum Testamentum Graece*, 26. neu bearbeitete Auflage, 8. Druck, Stuttgart 1985.

II. ΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Α'. Ἐμμεσοὶ παλαιοδιαθηκικαὶ μαρτυρίαι.

Εἰς τὰ ἀκολουθοῦντα ἕξ κείμενα γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀποστασίας τῶν ἐν Σαττεῖν Ἰσραηλιτῶν, οὐδὲν ὅμως λέγεται περὶ τυχόν ἀναμείξεως τοῦ μάντεως Βαλαὰμ ἐν προκειμένῳ.

1. «Καὶ κατέλυσεν Ἰσραὴλ ἐν Σαττεῖν» καὶ ἐβεβυλώθη ὁ λαὸς ἐκπορνεῦσαι εἰς τὰς θυγατέρας Μωάβ. καὶ ἐκάλεσαν αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς θυγατέρας τῶν εἰδώλων αὐτῶν, καὶ ἔφαγεν ὁ λαὸς τῶν θυσιῶν αὐτῶν καὶ προσεκύνησαν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν. καὶ ἐτελέσθη Ἰσραὴλ τῷ Βεελφεγώρ· καὶ ὠργίσθη θυμῷ Κύριος τῷ Ἰσραὴλ» (Ἀριθμ. 25, 1-3).

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, εἰς τὸ παρατεθὲν κείμενον οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ ἀναμείξεως καὶ εὐθύνης τοῦ Βαλαὰμ εἰς τὴν ἐκπόρνευσιν καὶ τὴν ἐν γένει ἀποστασίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν. Δὲν ἀναφέρεται μάλιστα οὐδὲ κἂν τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ εἶναι παράδοξος ἡ ἐπικρατήσασα ἄποψις, ἡ ἐκπροσωπούμενη ὑπὸ τε ἀρχαίων ἀλλὰ καὶ νεωτέρων καὶ συγχρόνων ἐρευνητῶν, καθ' ἣν, συμφώνως πρὸς τὸ κείμενον τοῦτο, ὁ ἐν λόγῳ μάντις εἶναι ὁ καταστρώσας τὸ προαναφερθὲν πονηρὸν σχέδιον, πρὸς διαφθορὰν καὶ ἐκφυλισμὸν τοῦ περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

2. «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωϋσὴν λέγων· λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ λέγων· ἐχθραίνετε τοῖς Μαδιηναίοις καὶ πατάξατε αὐτούς, ὅτι ἐχθραίνουσιν αὐτοὶ ὑμῖν ἐν δολιότητι, ὅσα δολιοῦσιν ὑμᾶς διὰ Φογῶρ καὶ διὰ Χασβί²⁵ θυγατέρα ἀρχοντος Μαδιὰν ἀδελφὴν αὐτῶν πεπληγυῖαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς πληγῆς διὰ Φογῶρ»²⁶ (Ἀριθμ. 25, 16-18).

Εἰς τὸ κείμενον τοῦτο οὐδεμία ἀπολύτως εὐθύνη καταλογίζεται εἰς βάρος τοῦ Βαλαὰμ διὰ τὰ ὅσα διέπραξαν οἱ Μαδιανῖται κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ, ὑποκινητῆς τῶν ὁποίων ἔχει θεωρηθῇ ὁ ἐν λόγῳ μάντις, χωρὶς νὰ μνημονεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Δίδονται μόνον ἐντολαὶ πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας, διὰ τοῦ Μωϋσέως, νὰ πολεμοῦν σκληρῶς τοὺς Μαδιανῖτας, οἱ ὅποιοι ἀπεδείχθησαν ὑπουλοὶ καὶ ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ των.

3. «Οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν ἐωράκασιν πάντα, ὅσα ἐποίησε Κύριος ὁ

25. Πρόκειται περὶ τινος Μαδιανίτιδος γυναικός, ὀνόματι Χασβί, θυγατρὸς τοῦ ἀρχοντος τῆς Μαδιὰμ, ἡ ὁποία ἐθεάθη ἀσχημονοῦσα ἐν Σαττεῖν μεθ' ἐνὸς ἀκολάστου Ἰσραηλίτου καὶ ἐθανατώθη μετ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ζηλωτοῦ Φινεῆς.

26. Ἄλλη γραφὴ τοῦ Φεγῶρ.

Θεὸς ἡμῶν τῷ Βεελφεγῶρ, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος, ὅστις ἐπορεύθη ὀπίσω Βεελφεγῶρ, ἐξέτριψεν αὐτὸν Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐξ ὑμῶν» (Δευτ. 4, 3).

Ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ τῆς εἰς τὸ γνωστὸν ἤδη ὁρος Φεγῶρ ἀποστασίας τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τῆς ἔνεκα ταύτης σκληρᾶς καὶ παραδειγματικῆς τιμωρίας αὐτῶν. Ἄλλ' εἶναι πλέον ἢ σαφές, ὅτι οὐδὲν ἀναφέρεται περὶ οἰασομένης ἀναμειξέως τοῦ μάντεως Βαλαάμ εἰς ὑποκίνησιν κ.λπ. τῆς ἐν λόγῳ ἀποστασίας.

4. «Μὴ μικρὸν ὑμῖν τὸ ἁμάρτημα Φογῶρ; ὅτι οὐκ ἐκαθαρίσθημεν ἀπ' αὐτοῦ ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης καὶ ἐγενήθη ἡ πληγὴ ἐν τῇ συναγωγῇ Κυρίου» (Ἰησ. Ν. 22, 17).

Ὡς καὶ ἀνωτέρω οὕτω καὶ ἐνταῦθα γίνεται λόγος πάλιν περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ ὁρους Φεγῶρ ἀποστασίας. Ἄλλ' ὡς διαπιστοῦται, οὐδὲν ἀπολύτως ἀναφέρεται καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ περὶ ἐνοχῆς τοῦ Βαλαάμ διὰ τὸ διαπραχθὲν τοῦτο ἁμάρτημα.

5. «Καὶ ἐτελέσθησαν» (οἱ Ἰσραηλῖται) «τῷ Βεελφεγῶρ καὶ ἔφαγον θυσίας νεκρῶν καὶ παρώξυναν αὐτὸν» (τὸν Κύριον) «ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν, καὶ ἐπληθύνθη ἐν αὐτοῖς ἡ πτώσις καὶ ἔσθη Φινεὲς καὶ ἐξίλάσατο καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις» (Ψαλμ. 105 [μ.σ. 106], 28-30).

Καὶ ἐνταῦθα πρόκειται ὡσαύτως περὶ τῆς αὐτῆς βαρείας παραβάσεως, ἥτοι τῆς ἀνθηϊκοῦ λατρείας τοῦ Βάαλ ἐπὶ τοῦ ὁρους Φεγῶρ ἐν τῇ χώρᾳ Μωάβ, ἔνθα καὶ ἀπεστάτησεν οὕτως ὁ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὸν Γιαχβέ. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν λέγεται ὅτι ἡ παράβασις αὕτη ἐγένετο τῇ ὑποκινήσει τοῦ Βαλαάμ.

6. «Αὐτοὶ» (οἱ Ἰσραηλῖται) «εἰσῆλθον πρὸς τὸν Βεελφεγῶρ καὶ ἀπηλλοτριώθησαν εἰς αἰσχύνην, καὶ ἐγένοντο οἱ ἡγαπημένοι ὡς οἱ ἐβδελυγμένοι» (Ὡσηέ 9, 10).

Προφανῶς γίνεται ἐνταῦθα ὑπαινιγμὸς εἰς τὰ χωρία Ἀριθμ. 25, 3 καὶ Ψαλμ. 105 (μ.σ. 106), 28-30, ἔνθα ἐξιστοροῦνται τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν ἀποστασίαν γνωστὰ γεγονότα, ὡς ταῦτα εἶδομεν ἤδη εἰς τὰ ὡς ἄνω παρατεθέντα, ὑπ' ἀριθμ. 1 καὶ 5, βιβλικά κείμενα. Ἐν τούτοις ὁμως οὐδεμία ἀναφορὰ ὑπάρχει, ἔστω καὶ ἔμμεσος, ἐμφανίζουσα ἀναμειγμένον ἐν προκειμένῳ τὸν Βαλαάμ.

Β'. Ἄμεσοι παλαιδιαθηκικαὶ μαρτυρίαι.

α'. Εἰς τὰ κατωτέρω παρατιθέμενα τρία κείμενα γίνεται λόγος περὶ τοῦ Βαλαάμ ὡς μάντεως, μάγου καὶ ψευδοπροφήτου ἀλλ' οὐχὶ καὶ

ὥς ὑπόπτου διὰ τὴν ἀπασχολοῦσαν ἡμᾶς ἀποστασίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν. Οὕτως ἐμφανίζεται ὁ Βαλαάμ ὡς τελείως ἀνεύθυνος ἐν προκειμένῳ.

1. «Καὶ ἀπέστειλεν» (ὁ Βαλὰκ) «πρέσβεις πρὸς Βαλαάμ... καλέσαι αὐτὸν λέγων... δεῦρο ἄρασαί μοι τὸν λαὸν τοῦτον, ὅτι ... οἶδα οὐς ἐὰν εὐλογήσης σύ, εὐλόγηνται, καὶ οὐς ἐὰν καταράσῃ σύ, κεκατήρηνται. καὶ ἐπορεύθη ἡ γερουσία Μωᾶβ καὶ ἡ γερουσία Μαδιὰμ, καὶ τὰ μαντεῖα ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, καὶ ἦλθον πρὸς Βαλαάμ καὶ εἶπαν αὐτῷ τὰ ῥήματα τοῦ Βαλὰκ. καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· καταλύσατε αὐτοῦ τὴν νύκτα, καὶ ἀποκριθήσομαι ὑμῖν πράγματα, ἃ ἐὰν λαλήσῃ Κύριος πρὸς με... καὶ ἀναστὰς Βαλαάμ τὸ πρωὶ εἶπε τοῖς ἄρχουσι Βαλὰκ· ἀποτρέχετε πρὸς τὸν κύριον ὑμῶν· οὐκ ἀφήσὶ με ὁ Θεὸς πορεύεσθαι μεθ' ὑμῶν. καὶ ἀναστάντες οἱ ἄρχοντες Μωᾶβ ἦλθον πρὸς Βαλὰκ καὶ εἶπαν· οὐ θέλει Βαλαάμ πορευθῆναι μεθ' ἡμῶν» (Ἀριθμ. 22, 5-14).

Εἰς τὴν ἐκτενῆ ταύτην καὶ λίαν ἐνδιαφέρουσαν βιβλικὴν διήγησιν, ἀναφέρεται ὅτι ὁ βασιλεὺς Βαλὰκ ζητεῖ τὴν βοήθειαν τοῦ περιβοήτου ἐθνικοῦ μάντεως Βαλαάμ, δι' ἀπεσταλμένων του πρὸς αὐτόν, προκειμένου νὰ ἐκμηδενίσῃ τὸν ἐκ τῶν Ἰσραηλιτῶν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διέτρεχεν ἡ χώρα του. Οἱ ἀπεσταλμένοι ἐφθασαν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Βαλαάμ μετὰ τῶν σχετικῶν δώρων διὰ τὴν μαντείαν, καὶ ἀπηύθυναν πρὸς αὐτὸν τὸ αἶτημα τοῦ Βαλὰκ, τὸ ὁποῖον, συμφώνως πρὸς τὰ ἐν στίχ. 11 διαλαμβανόμενα, συνίστατο εἰς τὸν ἐξορκισμόν καὶ ἀναθεματισμόν τῶν Ἰσραηλιτῶν, πρὸς εὐχερῆ ἀντιμετώπισίν των ἐκ μέρους του. Περὶ τῶν προθέσεων ὅμως τοῦ ψευδοπροφήτου οὐδεὶς γίνεται λόγος. Πέρα δὲ τῆς ἀπλῆς ἐξιστορήσεως τῶν γεγονότων δὲν ἀναφέρεται ἄλλο τι, οὐδὲ κἂν ἂν ἀπεδέχθῃ ἢ ὄχι τὸ αἶτημα τοῦτο ὁ Βαλαάμ. Προστίθεται μόνον ὅτι ὁ τελευταῖος προέβαλεν ἐμπόδια εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὡς ἂν σχεδίων τοῦ Βαλὰκ, ἀναμένων νὰ μαντεύσῃ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέλῃσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἐν συνεχείᾳ ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ βασιλέως εὐθέως καὶ εὐθαρσῶς ἀρνητικὴν ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν καὶ μετέφερον οὗτοι πρὸς αὐτόν²⁷.

Κατόπιν τῆς τοιαύτης ἀρνήσεως τοῦ Βαλαάμ, ὁ βασιλεὺς Βαλὰκ ἀπέστειλε νέαν καὶ ἀνωτέραν πρεσβείαν πρὸς τὸν μάντιν, παρακαλῶν αὐτὸν καὶ λέγων· «ἄξιῷ σε, μὴ ὀκνήσῃς ἐλθεῖν πρὸς με· ἐντίμως γὰρ τιμήσω σε, καὶ ὅσα ἐὰν εἴπῃς, ποιήσω σοι· καὶ δεῦρο ἐπικατάρασαι

27. «Οὐ θέλει Βαλαάμ πορευθῆναι μεθ' ἡμῶν» (στίχ. 14).

μοι τὸν λαὸν τοῦτον» (Ἀριθμ. 22, 15-17). Μετὰ καὶ τὴν νέαν ταύτην παράκλησιν τοῦ Βαλάκ, ὁ μάντις ἐδέχθη νὰ μεταβῇ εἰς Μωάβ, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε λάβει τὴν ἐν προκειμένῳ ἔγκρισιν τοῦ Θεοῦ, ἀπαντήσαντος ἐπ' αὐτοῦ ὡς ἐξῆς: «εἰ καλέσαι σε πάρεισιν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, ἀναστὰς ἀκολούθησον αὐτοῖς· ἀλλὰ τὸ ρῆμα, ὃ ἐὰν λαλήσω πρὸς σέ, τοῦτο ποιήσεις» (22, 20). Οὕτως, οὔτε καὶ ἐντεῦθεν ἐμφανίζεται ὑποπτος ἢ στάσις τοῦ Βαλαάμ. Περαιτέρω δὲ καὶ εἰς τὴν Μωάβ μεταβὰς οὗτος οὐδόλως ἐπροθυμοποιήθη νὰ δράσῃ κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὡς ἀποδεικνύεται σαφέστατα ἐκ τῶν ἐξῆς λόγων του: «τί ἀράσωμαι ὃν μὴ ἀράται Κύριος, ἢ τί καταράσωμαι ὃν μὴ καταράται ὁ Θεός;» (23, 8). Καί, ἀντὶ νὰ καταρασθῇ, ἠυλόγησε τὸν Ἰσραήλ, προφητεῶν μάλιστα, ὅτι τὸ μέλλον τοῦ λαοῦ αὐτοῦ θὰ εἶναι λαμπρὸν καὶ ἔνδοξον καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογημένον, ἐπιθυμῶν οὕτω νὰ διακηρύξῃ, τρόπον τινά, ὅτι ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ τοιοῦτου λαοῦ, δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ προσφέρῃ εὐλογίας ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ οὐχὶ κατάρας ἐναντίον του. Οὕτω προεκάλεσε δὲ — καὶ εὐλόγως — τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Βαλάκ, ὅστις, διατελὼν ἐν παροξυσμῷ θυμοῦ καὶ διαμαρτυρόμενος ἐντόνως, τοῦ εἶπεν: «τί πεποίηκάς μοι; εἰς κατάρασιν ἐχθρῶν μου κέκληκά σε, καὶ ἰδοὺ εὐλόγηκας εὐλογίαν» (23, 11). Καὶ εἰς νέαν προσπάθειαν τοῦ Βαλάκ, τοῦ ἀπήντησεν ὁ μάντις· «ἰδοὺ εὐλογεῖν παρεῖλημμαι· εὐλογήσω καὶ οὐ μὴ ἀποστρέψω» (23, 20), ὑπονοῶν ἐν προκειμένῳ, ὅτι εἶχε δοθῇ εἰς αὐτὸν ἐντολὴ ὑπὸ τοῦ Γιαχβὲ νὰ εὐλογήσῃ τὸν Ἰσραήλ καὶ δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἄλλως, καὶ κατὰ συνέπειαν τοῦ ἦτο ἀδιανόητον νὰ ἐνεργήσῃ κακόν τι κατὰ τοῦ περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Μετὰ δὲ τρίτην, ἐπίμονον προσπάθειαν τοῦ Βαλάκ, εὐλόγησεν ἐκ νέου ὁ Βαλαάμ τὸν Ἰσραήλ, ὁ δὲ Μωαβίτης βασιλεὺς «ἐθυμώθη ἐπὶ Βαλαάμ καὶ συνεκρότησε ταῖς χερσὶν αὐτοῦ καὶ εἶπε...· καταρᾶσθαι τὸν ἐχθρόν μου κέκληκά σε, καὶ ἰδοὺ εὐλογῶν εὐλόγησας τρίτον τοῦτο» (24, 10). Καί, ἀγανακτῶν πλέον καὶ μεμφόμενος αὐτόν, τὸν ἀπέπεμψε μὲ ἀνοίκειον τρόπον καὶ μὲ οἰονεὶ βάρβαρον συμπεριφορὰν, λέγων πρὸς αὐτόν: «νῦν οὖν φεῦγε εἰς τὸν τόπον σου» (στίχ. 11). Καὶ ἀπῆλθεν ὁ Βαλαάμ χωρὶς νὰ καταρασθῇ τὸν Ἰσραήλ (στίχ. 14α' 25). Ἀντιθέτως δὲ μάλιστα προεφήτευσεν τὴν μελλοντικὴν καταστροφὴν τοῦ μωαβιτικοῦ καὶ ἄλλων ἀκόμῃ ἐθνῶν ὑπὸ τοῦ Ἰσραήλ, ὅστις θὰ ἐνδυναμωθῇ καὶ θὰ γίνῃ μέγας καὶ ἰσχυρὸς λαός. Οὕτω καὶ ἐκ τῆς μακρᾶς ταύτης διηγήσεως οὐδὲν τὸ ἐνοχοποιητικὸν διαφαίνεται εἰς βάρος τοῦ Βαλαάμ.

2. «Καὶ ἐμισθώσαντο» (οἱ Μωαβίται) «ἐπ' αὐτόν» (τὸν Ἰσραήλ) τὸν Βαλαάμ καταράσασθαι, καὶ ἔστρεψεν ὁ Θεὸς ἡμῶν τὴν κατάραν εἰς εὐλογίαν» (Νεεμ. 13, 2).

Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ βιβλίου τοῦ Νεεμίου ἀναφέρεται ὡσαύτως εἰς τὸ γνωστὸν γεγρονὸς τῆς μισθώσεως τοῦ Βαλαάμ, πρὸς ἀναθεματισμὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ὁ συγγραφεὺς ὁμως δὲν ὁμιλεῖ περὶ καταστροφῆς ἐκ μέρους τοῦ ἐν λόγῳ μάντεως σχεδίου τινός, πρὸς παρακίνησιν τούτων εἰς τὴν γενομένην ἀποστασίαν. Τονίζει μόνον ὅτι ἡ ἐπαπειληθεῖσα κατάρα μετεστράφη ὑπὸ τοῦ Γιαχβὲ εἰς εὐλογίαν.

3. *«Λαὸς μου, μνήσθητι δὴ τὴν ἐβουλεύσατο κατὰ σοῦ Βαλὰκ βασιλεὺς Μωάβ, καὶ τὴν ἀπεκρίθη αὐτῷ Βαλαάμ, υἱὸς τοῦ Βεώρ, ἀπὸ τῶν σχοίνων ἕως τοῦ Γαλγὰλ»* (Μιχ. 6, 5).

Ἐνταῦθα ὑφίσταται, μικρὰ καθ' ἡμᾶς, πιθανότης νὰ ὑπονοῇται δόλιόν τι κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ σχέδιον, εἰς τὴν κατάστροφωσιν τοῦ ὁποίου ἐνδέχεται νὰ ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Βαλαάμ, ἀλλὰ δὲν ἔχει διασωθῇ σχετικόν τι κείμενον, σαφές, πειστικὸν καὶ ἀσφαλές. Ἐκτὸς πάντως πολλῶν ξένων παλαιοδιαθηκολόγων φαίνεται ὅτι καὶ ὁ ἡμέτερος Ν. Παπαδόπουλος δέχεται ἐν προκειμένῳ, ὅτι ἔχει ἀνάμειξιν καὶ σχετικὴν ἐνοχὴν ὁ Βαλαάμ διὰ τὰ γενόμενα, καὶ γράφει περὶ τοῦ ἐν λόγῳ μάντεως τὰ ἑξῆς: «Προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Βαλὰκ νὰ καταρασθῇ τοὺς Ἰσραηλίτας, ἠναγκάσθη πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ τοὺς εὐλογήσῃ... Συνεβούλευσεν ὁμως τὸν Βαλὰκ, ὅπως καταστρέψῃ τοὺς Ἰσραηλίτας παρασύρων αὐτοὺς εἰς ἀκολασίαν»²⁸. Παρόμοια δὲ γράφει καὶ ὁ καινοδιαθηκολόγος Σ. Σάκκος, ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Βαλαάμ πονηρὸν κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ σχέδιον τοῦ ψευδοπροφήτου²⁹. Ἄλλ' ὥς εἵπομεν δὲν φαίνεται τοῦτο βέβαιον.

β'. Εἰς τὰ ἀκολουθοῦντα ἕξ ἕτερα σχετικὰ κείμενα ἀφήνεται νὰ ἐννοηθῇ ἐμμέσως, ὅτι ὑπεύθυνος καὶ ἐνοχος διὰ τὴν κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ δολίαν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνέργειαν θεωρεῖται ὁ Βαλαάμ.

1. *«Καὶ τοὺς βασιλεῖς Μαδιὰν ἀπέκτειναν»* (οἱ Ἰσραηλίται) *«ἅμα τοῖς τραυματαῖς αὐτῶν... καὶ τὸν Βαλαάμ υἱὸν Βεώρ ἀπέκτειναν ἐν ρομφαίᾳ»* (Ἀριθμ. 31, 8).

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ ἱερὸς συγγραφεὺς ὁμιλεῖ περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν θανατώσεως τοῦ Βαλαάμ, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ἐθανατώθη οὗτος. Ὅπωςδήποτε ὁμως ἀφήνει νὰ ἐννοηθῇ, συμφώνως καὶ πρὸς τὸ Ἀριθμ. 31, 16, ὅτι ὁ ἐθνικὸς ἐκείνος μάντις δὲν ἐτήρησε φιλικὴν στάσιν ἐναντι τῶν Ἰσραηλιτῶν. Διὰ τοῦ

28. Βλ. Ν. Παπαδοπούλου, *Ὑπόμνημα εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Μιχαίου*, Εἰσαγωγὴ - Κείμενον - Ἑρμηνεία, ἐν Ἀθήναις 1975, σελ. 177.

29. Βλ. Σ. Σάκκου, *Ὑπόμνημα εἰς τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἰούδα*, Θεσσαλονίκη 1970, σελ. 369.

τελευταίου τούτου χωρίου ἐνισχύεται ἡ πιθανὴ ἄποψις, ὅτι ὁ ψευδο-προφήτης ἐφονεύθη πρὶν ἢ φθάσῃ ἀκόμη εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἐνῶ εἶχεν ἤδη ἀναχωρήσει ἐκ τῆς Μωαβ ἢ εἶχε προετοιμασθῇ τοῦλάχιστον νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτὴν (βλ. Ἀριθμ. 24, 14). Τοῦτο ὅμως δὲν ἐπιβεβαιοῦται ἄλλοθεν.

2. «*Ἐμισθώσαντο*» (οἱ Μωαβῖται) «*ἐπὶ σὲ τὸν Βαλαάμ... καταράσασθαί σε· καὶ οὐκ ἠθέλησε Κύριος ὁ Θεὸς σου εἰσακουῆσαι τοῦ Βαλαάμ, καὶ μετέστρεψε... τὰς κατάρας εἰς εὐλογίαν*» (Δευτ. 23, 5-6).

Ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρεται ἐνταῦθα εἰς τὰς ἐν Ἀριθμ. 22, 5· 6 παρεχομένης πληροφορίας περὶ μισθώσεως τοῦ Βαλαάμ, διὰ νὰ καταρασθῇ τοὺς Ἰσραηλίτας, χωρὶς ὅμως νὰ ὁμιλῇ καὶ περὶ καταστροφῆς ἐκ μέρους τοῦ μάντεως τούτου δολίου τινὸς σχεδίου κατ' αὐτῶν, ἢ ἔστω περὶ συγκατανεύσεώς του εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς καταστροφῆς τούτων. Προσθῆτει μόνον τὴν φράσιν ὅτι ὁ Θεός, λόγῳ τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν Ἰσραήλ, δὲν ἠθέλησε νὰ ἀκούσῃ τὸν Βαλαάμ, καὶ μετέβαλε τὰς κατάρας εἰς εὐλογίαν. Ἡ φράσις αὕτη μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ Βαλαάμ ἐθεωρεῖτο ὅπωςδήποτε ἔνοχος ἐν προκειμένῳ, ἐνδεχομένως δὲ καὶ αἵτιος τοῦ κακοῦ, ἐφ' ὅσον εἶχε δεχθῇ νὰ καταρασθῇ τοὺς Ἰσραηλίτας. Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν ἐνταῦθα, ὅτι τὸ σημερινὸν κείμενον παρουσιάζει εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο μίαν κατάστασιν, ἢ ὅποια δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἡ πρωταρχικὴ καὶ φυσικὴ του, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον διαπιστοῦνται ἐν αὐτῷ ἁλλοιώσεις καὶ παραφθοραί, προσθήκαι καὶ ἐπαναλήψεις. Ἀποδεικνύεται δὲ τοῦτο, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι εἰς τὸ ἐν λόγῳ κείμενον, εἰς τὸ ὅποιον ὁ λόγος περὶ τῶν Μωαβιτῶν, ἀναμειγνύονται μετ' αὐτῶν καὶ οἱ Ἀμμωνῖται, ἔναντι τῶν ὁποίων διάκειται εὐμενῶς ὁ συγγραφεὺς τοῦ Δευτ. 2, 18 ἐξ.³⁰ Καὶ ἐνδέχεται ὁ στίχος 6 νὰ εἶναι παρέμβλητος³¹. Ἄλλως τε ὑπὸ τῆς *Biblia Hebraica Stuttgartensia* θεωρεῖται τὸ κείμενον παρεφθαρμένον ἐνταῦθα³², καὶ σημειοῦται ἡ σχετικὴ αὕτη ἀνωμαλία καὶ εἰς ἄλλας ἐκδόσεις τῆς Βίβλου³³. Γενικῶς δὲ τὸ τμήμα Δευτ. 23, 2-6 παρουσιάζει σήμερον μίαν ἀνωμαλίαν, ἥτις προδίδει παραφθορὰν αὐτοῦ. Καὶ πρέπει νὰ υπογραμμισθῇ, ὅτι οὐδαμοῦ τῆς Βίβλου

30. «Μὴ ἐχθραίνετε αὐτοῖς» (δηλ. τοῖς Ἀμμωνῖταις) «μηδὲ συνάψετε αὐτοῖς εἰς πόλεμον».

31. Ἡ σχετικὴ παρεμβολὴ θὰ ἐγένετο ἐνωρίς, καὶ δι' οὗ καὶ μετὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ο', διότι ὑπάρχει εἰς τε τὸ μασωριτικὸν ἐβραϊκὸν κείμενον καὶ εἰς τὸ τῶν Ο'.

32. Βλ. κριτικὸν ὑπόμνημα ἐν *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, *Numeri et Deuteronomium*, Stuttgart 1972, σελ. 118.

33. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ σημειοῦμεν, ὅτι τὴν ἐν τῷ κριτικῷ ὑπομνήματι τῆς *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, σελ. 118 παραπομπὴν εἰς Νεεμ. 13,13 θεωροῦμεν ἐσφαλμένην.

ἀπαντᾷ ἡ πληροφορία ὅτι ἀπεδοκίμασεν ὁ Θεὸς σχέδιόν τι τοῦ Βαλαὰμ κατὰ τινος. Ἄν ὑπῆρχε τοιοῦτο σχέδιον, θὰ ἀνεφέρετο εἰς τι χωρίον τῆς Βίβλου. Τοιουτοτρόπως οὐδόλως ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Βαλαὰμ εἶχεν ἐξυφάνει σχέδιον ἐξολοθρεύσεως τοῦ ἰσραηλικοῦ λαοῦ ἐν Σαττεῖν, τὸ ὁποῖον ἐματαιώθη τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Θεοῦ.

3. «*Καὶ ἀνέστη Βαλαὰμ ὁ τοῦ Σεπφὼρ βασιλεὺς Μωάβ καὶ παρετάξατο τῷ Ἰσραὴλ καὶ ἀποστείλας ἐκάλεσε τὸν Βαλαὰμ ἀράσασθαι ὑμῖν· καὶ οὐκ ἠθέλησε Κύριος ὁ Θεός σου ἀπολέσαι σε, καὶ εὐλογίαις εὐλόγησεν ὑμᾶς*» (Ἰησ. Ν. 24, 9-10).

Τὸ κείμενον τοῦτο ἀναφέρει ὅτι ὁ Βαλαὰμ ἐμισθώθη ὑπὸ τοῦ Βαλαὰμ νὰ καταρασθῇ τὸν Ἰσραὴλ καὶ ὅτι ὁ Θεός, παρεμβαίνων ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του, μετέβαλε τὴν κατάραν εἰς εὐλογίαν. Οὐδὲν ὑπάρχει δὲ ὑποπτον ἐν προκειμένῳ σχέδιον τοῦ Βαλαὰμ. Πρέπει μόνον νὰ ὑπογραμμίσωμεν τὴν διαφορὰν τοῦ μασωριτικοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου, ἔχοντος «ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἠθέλησα νὰ ἀκούσω τὸν Βαλαὰμ», πρὸς τοὺς Ο', ἔχοντας «οὐκ ἠθέλησε Κύριος ὁ Θεός σου ἀπολέσαι σε». Διότι οὕτως, ἐκ πρώτης τοῦλάχιστον ὀψεως, τὰ δύο κείμενα δημιουργοῦν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι διαφωνοῦν μεταξὺ των, καὶ μάλιστα ὅτι τὸ μασωριτικὸν ἐβραϊκὸν παρουσιάζει ἔνοχον τὸν Βαλαὰμ, ἐνῶ οἱ Ο' ὄχι. Ἐὰν δεχθῶμεν τὴν σκέψιν τοῦ Holzinger, μήπως ἡ ἐν τῷ ἐβραϊκῷ ἐπίμαχος φράσις εἶναι σχόλιον ἐκ τοῦ Δευτ. 23, 6³⁴, τοῦθ' ὅπερ συζητεῖται καὶ ὑπ' ἄλλων ἐρμηνευτῶν³⁵, δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι τὸ πρωταρχικὸν κείμενον (πρὸς τὸ ὁποῖον συμφωνοῦν καὶ οἱ Ο') δὲν ἀνέφερε τι περὶ εὐθύνης καὶ ἐνοχῆς τοῦ Βαλαὰμ, καὶ ὅτι βραδύτερον διευτυπώθη τοιοῦτό τι ἐξ ἐπιδράσεως ἐκ τοῦ Δευτ. 23, 6, ἀλλὰ δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἐκ μέρους τῶν Ο'. Ἄρα τὸ σχόλιον – ἀλλαγὴ θὰ ἐγένετο εἰς χειρόγραφον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχον ὑπ' ὄψει των οἱ Ο' ἢ ἐγένετο μετὰ τὴν ἐποχὴν τούτων, πάντως δὲ τῇ ἐπιδράσει τῆς ἰουδαϊκῆς παραδόσεως, διασωθείσης καὶ ἐν Ἰησ. Ν. 24, 10, ὡς ἐπίσης καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ. Σημειωτέον ὅτι τὸ ἐν τοῖς Ἑξαπλοῖς τοῦ Ὠριγένους κείμενον τοῦ Ἀκύλα, συμφωνοῦν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πρὸς τὸ ἐβραϊκόν, ἔχει «οὐκ ἠθέλησεν» (ὁ Θεός) «ἀκούσαι τοῦ Βαλαὰμ», ἀντὶ

34. Βλ. H. Holzinger, *Das Buch Josua*, ἐν E. Kautzsch – A. Bertholet, *Die Heilige Schrift des Alten Testaments*, erster Band, vierte umgearbeitete Auflage, Tübingen 1922, σελ. 365.

35. Βλ. π.χ. M. Noth, *Das Buch Josua*, Tübingen 1953², σελ. 135 (*Handbuch zum Alten Testament*), ὅπου τὰ Δευτ. 23,5 ἐξ. καὶ Ἰησ. Ν. 24,9-10 ἀναφέρονται ὡς συγγενῇ κείμενα, καὶ J. Gray, *Josua, Judges and Ruth*, London and Edinburgh 1967, σελ. 194 (*The Century Bible*).

τοῦ «οὐκ ἠθέλησεν ἀπολέσαι σε» τῶν Ο' ³⁶. Ἐπίσης καὶ ἡ Vulgata συμφωνεῖ πρὸς τὸ ἐβραϊκόν. Ὅπως δὲ ὁμοῦς τὸ κείμενον τοῦ Ἰησ. Ν. 24, 10 δὲν ἀφήνει περιθώρια νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ Βαλαὰμ διέπραξε κακόν τι κατὰ τοῦ Ἰσραήλ. Εἰρησθῶ δ' ἐπὶ πλέον, ὅτι κατὰ τὸ Κριτ. 11, 25 ὁ Βαλαὰμ δὲν προέβαλεν ἀντίστασιν ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν. Οὕτως ἔχομεν μίαν ἄποψιν ἐντελῶς ἀντίθετον πρὸς τὴν ἐν Ἰησ. Ν. 24, 10.

4. «*Αὐταὶ γὰρ*» (αἱ γυναῖκες τῆς Μαδιὰμ) «*ἦσαν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ κατὰ τὸ ρῆμα Βαλαὰμ τοῦ ἀποστήσαι καὶ ὑπεριδεῖν τὸ ρῆμα Κυρίου ἕνεκεν Φογώρ*³⁷, καὶ ἐγένετο ἡ πληγὴ ἐν τῇ συναγωγῇ Κυρίου (Ἀριθμ. 31, 16).

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ μάντις Βαλαὰμ ἐμφανίζεται ὡς ὁ παρακινήσας τὰς Μαδιανίτιδας γυναῖκας νὰ παρασύρουν τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν διὰ τῆς ἀκολασίας, καὶ ὡς διυστάμενος οὕτω πρὸς τὸν Γιαχβέ. Ὑπ' αὐτὴν δὲ τὴν εἰκόνα ἐπιζῇ εἰς τὴν λαϊκὴν ἰουδαϊκὴν παράδοσιν. Καὶ ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Holzinger³⁸, εἰς τὴν ἐν κεφ. 22-24 ἐκτιθεμένην διήγησιν, ἐμφανίζεται διάφορος ἐκείνου, ὅστις ἐθανατώθη ἐκδικητικῶς ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν, θεωρησάντων τοῦτον ὑπεύθυνον διὰ τὴν ἀποστασίαν των. Ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ εἰς τὰ συμπεράσματα, ἐξ ὧν ἀντιλαμβάνεται τις ὅτι τὰ οἰκεία βιβλικά κείμενα δὲν ἀνήκουν εἰς τὸν αὐτὸν ἱστορικὸν χρόνον.

5. «*Καὶ τὸν Βαλαὰμ τὸν τοῦ Βεώρ, τὸν μάντιν, ἀπέκτειναν*» (οἱ Ἰσραηλίται) «*ἐν τῇ ροπῇ*» (Ἰησ. Ν. 13, 22).

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ χωρίου τούτου παρέχει τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὁ ἐθνικὸς μάντις Βαλαὰμ ἐφρονεύθη κάποτε ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἀφήνει δὲ νὰ ἐννοηθῇ, ὅτι αἰτία τῆς θανατώσεώς του ὑπῆρξεν ἡ ἐναντι τούτων ὑπουργία καὶ ἐχθρική συμπεριφορὰ του. Ἐν τῷ ἐν λόγῳ χωρίῳ ὁμοῦς δὲν ἀναφέρεται διατί συνέβη τοῦτο, οὔτε ἂν εἶχε συμπεριφερθῇ πράγματι οὗτος δολίως καὶ ὑπόλως ἐναντι τοῦ Ἰσραήλ. Τὸ αὐτὸ παρατηρήσαμεν καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Ἀριθμ. 31, 8, ἐνθα ὑπάρχει ὁμοία πληροφορία περὶ τοῦ τέλους τοῦ Μεσοποταμίου τούτου μάντεως, χωρὶς πάλιν νὰ λέγεται διὰ ποῖον λόγον ἐφρονεύθη οὗτος ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν.

6. «*Καὶ νῦν ἰδοὺ ἀποτρέχω εἰς τὸν τόπον μου· δεῦρο συμβουλευσώ σοι, τί ποιήσει ὁ λαὸς οὗτος τὸν λαόν σου ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν*» (Ἀριθμ. 24, 14).

36. Βλ. F. Field (ἐκδ.), *Origenis Hexaplorum*, tom. I, Oxford 1962², σελ. 393α.

37. Βλ. καὶ ὑπόσημ. 26.

38. Βλ. H. Holzinger, *Numeri*, Tübingen und Leipzig 1903, σελ. 150 (Kurzer Hand - Commentar zum Alten Testament).

Τὸ χωρίον τοῦτο δὲν ὁμιλεῖ μὲν περὶ τῆς πιθανολογουμένης ἀναμείξεως τοῦ Βαλαὰμ εἰς τὴν ἀποστασίαν τοῦ Ἰσραήλ, πλὴν ὁμως ἀφήνει περιθώρια νὰ σκεφθῇ τις περὶ τούτου, καὶ ἦτο ἐπόμενονον νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν ὅτι ὑπαινίσσεται τοιοῦτό τι. Οὕτω, μετὰ τὴν δραματικὴν συνομιλίαν Βαλὰκ – Βαλαὰμ ὁ δεῦτερος ἐξ αὐτῶν εἶπεν εἰς τὸν πρῶτον, κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του: «δεῦρο συμβουλευσοι, τί ποιήσει ὁ λαὸς οὗτος» (ἐνν. ὁ Ἰσραηλιτικὸς) «τὸν λαόν σου...». Ἡ φράσις αὕτη ἔχει παρακινήσει τοὺς ἐρμηνευτὰς νὰ πιστεύσουν, ὅτι ἐνταῦθα διαφαίνεται δόλιόν τι σχέδιον τοῦ Βαλαὰμ εἰς βάρος τοῦ Ἰσραήλ. Ἀλλ' ἐκ τοῦ κειμένου οὐδόλως ἀποδεικνύεται τοιοῦτό τι ἢ ἔστω ὑποπτός τις καὶ δολία συμβουλὴ τοῦ Βαλαὰμ εἰς βάρος τοῦ Ἰσραήλ. Διότι τὸ ἐν προκειμένῳ χρησιμοποιούμενον ἑβραϊκὸν ῥῆμα יָצַח (ja'ats), τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν Ο' διὰ τοῦ «συμβουλευεῖν», δὲν ἔχει πάντοτε τοιαύτην ἔννοιαν, ἀλλὰ σημαίνει προλέγειν, ἀναγγέλλειν, γνωστοποιεῖν, φανεροῦν, ἀποκαλύπτειν³⁹. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀναγγέλλειν καὶ τοῦ ἀποκαλύπτειν χρησιμοποιεῖται καὶ ἐν τῷ ἐπιμάρῳ τούτῳ χωρίῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Βαλαὰμ θὰ ἀποκαλύψῃ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θὰ πράξῃ εἰς τὸ μέλλον ὁ Ἰσραήλ εἰς βάρος τοῦ λαοῦ τοῦ Βαλὰκ⁴⁰. Οὕτω γίνεται φανερόν, ὅτι ὁ Βαλαὰμ δὲν λαμβάνει πρωτοβουλίαν τινὰ νὰ συμβουλευσῇ τι κατὰ τοῦ Ἰσραήλ, οὔτε ἀναμινύεται ἄλλως πως ἐν προκειμένῳ, ἀλλ' ἀπλῶς γνωστοποιεῖ, ὡς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φωτισθεὶς προφήτης, τὰ μέλλοντα συμβαίνειν εἰς τὸν λαὸν τῆς Μωὰβ καὶ εἰς ἄλλα ἐπίσης ἔθνη ἐκ μέρους τοῦ ἀναδειχθησομένου λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ. Ἐνταῦθα ἔχομεν τὴν ἀρχὴν μιᾶς ἐπὶ πλέον καλῆς ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ προφητείας, ὡς ὁ ἐν 24, 15-25 χρησμός, μετὰ τὰς τρεῖς προηγουμένας. Τὴν προφητείαν ταύτην θὰ εἴπῃ ὁ μάντις πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ Γιαχβέ⁴¹. Καὶ ἡ ὀρθὴ ἔννοια τοῦ ἐν Ἀριθμ. 31, 16 «ῥήματος Βαλαὰμ» ἐξαργτᾶται ἐκ τῆς ὀρθῆς ἐρμηνείας τοῦ ἐν Ἀριθμ. 24, 14 ἑβραϊκοῦ ῥήματος

39. Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι αἱ παλαιότεραι ξένοι μεταφράσεις ἀπέδιδον τὸ ἐπίμαχον ἑβραϊκὸν ῥῆμα διὰ τοῦ «συμβουλευεῖν» κυρίως, αἱ σύγχρονοι ὁμως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διὰ τοῦ «γνωστοποιεῖν» ἢ οὕτω πως ἄλλως.

40. Ἡ ὑπὸ τοῦ Βαλαὰμ χρησιμοποιουμένη ἐνταῦθα ἔκφρασις «ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν» ἔχει ὁπωσδήποτε ἐσχατολογικὴν ἔννοιαν, δηλοῦσα μίαν ἑκτακτον ἀνάμειξιν τοῦ Γιαχβέ εἰς τὴν πορείαν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας (βλ. καὶ L. Dürr, *Die Stellung des Propheten Ezechiel in der israelitisch – jüdischen Apokalyptik*, 1923, σελ. 100 ἐξ. [Alttestamentlichen Abhandlungen IX, 1], παρὰ P. Heinisch, μν. ἔργ., σελ. 97).

41. Βλ. F. Krämer, *Numeri und Deuteronomium*, Freiburg 1955, σελ. 167 (Herders Bibelkommentar).

רנ"ז. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων οὐδόλως ἀποδεικνύεται ἐντεῦθεν ἐνοχὴ τοῦ Βαλαὰμ διὰ κατὰστροφῶν δολίου τινὸς εἰς βάρος τοῦ Ἰσραὴλ σχεδίου.

Γ'. Ἀπηχήσεις ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ.

Εἰς τὰ παρατιθέμενα κατωτέρω τέσσαρα κείμενα τῆς Κ. Διαθήκης ὑπάρχουν ἰσάριθμοι ἀπηχήσεις τῶν ἐρευνηθέντων παλαιοδιαθηκικῶν γεγονότων.

1. «*Μηδὲ πορνεύωμεν, καθὼς τινες αὐτῶν*» (ἐνν. τῶν Ἰσραηλιτῶν) «*ἐπόρνευσαν καὶ ἔπεσαν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες*» (Α' Κορ. 10, 8)⁴².

Εἰς τὸ ὡς ἄνω κείμενον ἀπηχεῖται τὸ γεγονός, ὅτι οἱ προπάτορες τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ δὴ οἱ τῆς ἐν ἐρήμῳ διαμονῆς, παρεσύρθησαν ἐν Σαπτεῖν ὑπ' ἁλλοφύλων γυναικῶν εἰς τὴν πορνείαν⁴³, ἀλλ' οὐδὲν ἀναφέρεται περὶ τοῦ ὅτι τὸ τοιοῦτο διεπράχθη κατόπιν σχεδίου τοῦ μάντεως Βαλαὰμ.

2. «*Καταλιπόντες*» (οἱ αἵρετικοὶ) «*εὐθεῖαν ὁδὸν ἐπλανήθησαν ἐξ-ακολουθήσαντες τῇ ὁδῷ τοῦ Βαλαὰμ τοῦ Βοσόρ, ὃς μισθὸν ἀδικίας ἡγάπησεν*» (Β' Πέτρ. 2, 15).

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ κατακρίνεται ὁ μάντις Βαλαὰμ ἐξ αἰτίας τῆς φιλοχρηματίας του. Δὲν λέγεται ὅμως ὅτι καὶ ἡ ἐνταῦθα ἐννοουμένη παραπλάνησις τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐγένετο τῇ ὑποκινήσει τούτου. Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ οὐδὲν συγκεκριμένον στοιχεῖον παρέχεται⁴⁴.

3. «*Οὐαὶ αὐτοῖς*» (τοῖς αἵρετικοῖς), «*ὅτι... τῇ πλάνῃ τοῦ Βαλαὰμ μισθοῦ ἐξεχύθησαν*» (Ἰούδ. 11).

Ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρεται ἐνταῦθα εἰς τὴν πρωταρχικὴν ἔναντι

42. Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὁ ἐν Ἀριθμ. 25,9 ἀναφερόμενος ἀριθμὸς τῶν, ἕνεκα τῆς ἡθικῆς ταύτης παραβάσεως, φονευθέντων Ἰσραηλιτῶν ἀνέρχεται εἰς εἴκοσι τέσσαρας χιλιάδας καὶ οὐχὶ εἰς εἴκοσι τρεῖς χιλιάδας, ὡς ἔχει τὸ Α' Κορ. 10,8. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο κειμένων παρατηρουμένη αὐτῇ ἀσυμφωνία ἀποδίδεται εἰς διαφόρους λόγους, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ Α' Κορ. 10,8 ἀπὸ μνήμης παράθεσις τοῦ παλαιοδιαθηκικοῦ κειμένου (βλ. C.T.Craig - J. Short, *The First Epistle to the Corinthians*, New York - Nashville 1953, σελ. 110 [The Interpreter's Bible]). Ὡς θὰ πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὡς προτιμητέον τὸν κατὰ σειρὰν δευτέρον ἀριθμόν, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἰς τὴν Π. Διαθήκην, ἰδίως δὲ εἰς τὰ πρῶτα ἱστορικὰ αὐτῆς βιβλία, παρατίθενται μεγάλοι γενικῶς ἀριθμοὶ καὶ σχετικαὶ ὑπερβολαί.

43. Ἐχομεν ἤδη διευκρινῆσαι ἐν ἀρχῇ, ὅτι πρόκειται περὶ Μωαβιτῶν καὶ Μαδιανιτῶν γυναικῶν.

44. Βλ. σχετικῶς καὶ ἐν Α. Ε. Barnett - E. G. Homrighausen, *The Second Epistle of Peter*, New York - Nashville 1957, σελ. 194 (The Interpreter's Bible).

τοῦ Ἰσραὴλ στάσιν τοῦ Βαλαάμ, ὅτε ὁ τελευταῖος εἶχεν ἀποδεχθῇ τὴν γνωστὴν κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ ἀποστολὴν, ὑπολογίζων, προφανῶς, καὶ εἰς τὴν πλουσιωτάτην ἀμοιβήν, τὴν ὁποῖαν προσέφερεν εἰς αὐτὸν ὁ Βαλαάμ⁴⁵. Ἐντεῦθεν ὁ ψευδοπροφήτης οὗτος ἔμεινεν εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν παράδοσιν ὡς πρόσωπον δόλιον καὶ φαῦλον ἐν γένει, ἡ δὲ τοιαύτη πρᾶξις του ὡς πρᾶξις ἀπάτης καὶ δολιότητος καὶ εὐθέως κατακριτέα, καὶ ὡς τοιαύτη ἐπικρίνεται καὶ ἐνταῦθα. Εἶναι ἔντονος ἡ ἰουδαϊκὴ παράδοσις, καθ' ἣν ἐδέχθη οὗτος νὰ καταρασθῇ τὸν Ἰσραὴλ καὶ συν-εβούλευσε τοὺς Μαδιανίτας νὰ παρασύρουν τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν διὰ τῆς ἀκολασίας, ὡς μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν ἐν Ἀριθμ. 31, 16 καὶ Ἀποκ. 2, 14. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Βαλαάμ ἐθεωρήθη ὡς ὁ πατὴρ τῶν ψευδοδιδασκάλων⁴⁶. Σημειωτέον ὅτι ἡ χρησιμοποιοῦ-μένη ἐνταῦθα λέξις «πλάνη» εἶναι ἐνεργητικῆς διαθέσεως, δηλοῦσα ὅτι ὁ Βαλαάμ δὲν ἐπλάνηθη ὁ ἴδιος, ἀλλ' ἐπλάνησεν ἄλλους⁴⁷. Οὕτω δὲ ἐνοχοποιεῖται ὡς παραπλανήσας τοὺς Ἰσραηλίτας. Ὁ Σάκκος μάλιστα βλέπει ἐν Ἰούδ. 11 πονηρόν τι σχέδιον τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ψευδοπροφήτου, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ καὶ ἐν Ἀποκ. 2, 14 ὡς «διδασχὴ Βαλαάμ»⁴⁸. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς εὐφυοῦς, ὁμολογουμένως, ὑποθέσεως ταύτης δέον νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ σχετικὸν κείμενον οὐδὲ ὑπαινιγμός τις περὶ καταστρώσεως ἐκ μέρους τοῦ Βαλαάμ τοιοῦτου σχεδίου κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ. Ἄλλως τε δὲν πρέπει νὰ ἀγνοῶνται καὶ αἱ προηγηθεῖσαι εὐλογίαι του ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τούτου, ἔστω καὶ ἂν ἀποδίδωνται αὗται εἰς πίεσιν τοῦ Γιαχβὲ ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ μάντεως.

4. «Ἀλλ' ἔχω κατὰ σοῦ ὀλίγα, ὅτι ἔχεις ἐκεῖ κρατοῦντας τὴν διδασχὴν Βαλαάμ, ὃς ἐδίδαξε τὸν Βαλὰκ βαλεῖν σκάνδαλον ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ καὶ φαγεῖν εἰδωλόθρυτα καὶ πορνεῦσαι» (Ἀποκ. 2, 14).

Ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ χωρίῳ γίνεται λόγος περὶ τῆς «διδασχῆς

45. Ὁρθῶς, νομίζομεν, εἰκάζει ἐν προκειμένῳ ὁ Καθηγητὴς Σ. Σάκκος, ὅτι ὁ Ἰούδας ἀντλεῖ ἐκ τοῦ κειμένου τῆς Π. Διαθήκης τὸ λεξιλόγιον καὶ χρησιμοποιοεῖ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ γεγονότα αὐτῆς, ἀποδεικνυομένου οὕτως ὅτι ἡ σχέσις τῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Ἰούδα πρὸς τὴν Π. Διαθήκην εἶναι μεγάλη (βλ. Σάκκου, μν. ἔργ., σελ. 116 ἐξ. καὶ 126).

46. Βλ. H. Windisch, *Die Katholischen Briefe*, Tübingen 1930², σελ. 43 (Handbuch zum Neuen Testament), A. E. Barnett - E. G. Homrighausen, *The Epistle of Jude*, New York - Nashville 1957, σελ. 331 (The Interpreter's Bible).

47. Βλ. Σ. Σάκκου, μν. ἔργ., σελ. 95· πρβλ. καὶ σελ. 369.

48. Βλ. Σ. Σάκκου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 120.

Βαλαάμ», καθ' ἣν, ὡς ἐπιστεύετο ὑπὸ τῆς ἰουδαϊκῆς παραδόσεως, ὁ Μεσοποτάμιος οὗτος μάντις εἶχεν ὑποδείξει δολίως εἰς τοὺς Μαδιανίτας τὴν παραπλάνησιν τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ ἡ περὶ τοῦ γεγονότος τούτου σχετικὴ πληροφορία συνδυάζει τὰ ἐν Ἀριθμ. 31, 16 πρὸς τὰ ἐν 25, 1 ἐξ.⁴⁹ Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ ἀποστασία τοῦ Ἰσραὴλ ἀποδίδεται σαφῶς πλεον εἰς τὸν Βαλαάμ, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ παρέχωνται σχετικὰ στοιχεῖα⁵⁰.

Δ'. Ἐξωβιβλικαὶ μαρτυρίαι.

Πλὴν τῶν ἐρευνηθεισῶν βιβλικῶν μαρτυριῶν περὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς γεγονότος, ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι τινές, ἐξωβιβλικαί. Εἶναι δὲ αὗται ἰουδαϊκαὶ τε καὶ χριστιανικαί.

α'. Ἰουδαϊκαὶ μαρτυρίαι.

1. Ὁ γνωστὸς Ἰουδαῖος ἱστοριογράφος Φλάβιος Ἰώσηπος, γράφων δι' ὀλίγων καὶ περὶ τῆς ἐν Σαττεῖν ἀποστασίας τῶν Ἰσραηλιτῶν, θεωρεῖ ὑπεύθυνον ἐν προκειμένῳ τὸν Βαλαάμ, καὶ ἀναφέρεται εἰς αὐτὴν διὰ τῶν ἐξῆς ἐντυπωσιακῶν λόγων:

«Βάλακος⁵¹ δ' ἀγανακτήσας ἐπὶ τῷ μὴ καταράτους γενέσθαι τοὺς Ἰσραηλίτας, ἀποπέμπει τὸν Βάλαμον⁵² μηδεμιᾶς τιμῆς ἀξιῶσας. Ὁ δ' ἀπὼν ἤδη καπὶ τῷ περαιοῦν τὸν Εὐφράτην γενόμενος, τὸν τε Βάλακον μεταπεμψάμενος καὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν Μαδιανιτῶν Βάλακέ' φησι 'καὶ τῶν Μαδιανιτῶν οἱ παρόντες... τὸ μὲν Ἑβραίων γένος οὐκ ἂν ὀλεθρὸς παντελὴς καταλάβοι, οὐτ' ἐν πολέμῳ οὐτ' ἐν λιμῷ καὶ σπάνει τῶν ἀπὸ γῆς καρπῶν, οὐτ' ἄλλη τις αἰτία παράλογος διαφθείρει. πρόνοια γὰρ ἐστὶν αὐτῶν τῷ θεῷ σώζειν ἀπὸ παντὸς κακοῦ καὶ μηδὲν ἐπ' αὐτοὺς ἑᾶσαι τοιοῦτον πάθος ἐλθεῖν ὅφ' οὗ κἂν ἀπόλουντο πάντες... ὑμεῖς δ' εἰ νίκην τινὰ πρὸς βραχὺν καιρὸν κατ' αὐτῶν κερδάναι ποθεῖτε, τύχοιτ' ἂν αὐτῆς ταῦτα ποιήσαντες. τῶν θυγατέρων τὰς

49. Βλ. καὶ J. Behm, *Die Offenbarung des Johannes übersetzt und erklärt*, Göttingen 1953⁹, σελ. 20 (*Das Neue Testament Deutsch*).

50. Βλ. καὶ M. Kiddle, *The Revelation of St. John*, New York and London 1940, σελ. 32-33, M. Rist - L. H. Hough, *The Revelation of St. John the Divine*, New York - Nashville 1957, σελ. 386 (*The Interpreter's Bible*), R. H. Charles, *The Revelation of St. John*, vol. I, Edinburgh 1956, σελ. 63 (*The International Critical Commentary*).

51. Πρόκειται περὶ τοῦ ἐξελληνισμένου ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου ὀνόματος τοῦ βασιλέως τῆς Μωαβ Βαλάκ.

52. Πρόκειται περὶ τοῦ ἐξελληνισμένου ὀνόματος τοῦ μάντεως Βαλαάμ.

μάλιστ' εὐπρεπεῖς καὶ βιάσασθαι καὶ νικῆσαι τὴν τῶν ὀρώντων σωφροσύνην ἱκανὰς διὰ τὸ κάλλος, ἀσκήσαντες τὴν εὐμορφίαν αὐτῶν ἐπὶ τὸ μᾶλλον εὐπρεπές, πέμψατε πλησίον ἐσομένας τοῦ ἐκείνων στρατοπέδου καὶ δεομένοις συνεῖναι τοῖς νεανίαις αὐτῶν προστάξατε. ἐπειδὴν δὲ κεχειρωμένους ὀρώσι ταῖς ἐπιθυμίαις, καταλιπέτωσαν, καὶ παρακαλούντων μένειν μὴ πρότερον ἐπινευσάτωσαν, πρὶν ἂν πείσωσιν αὐτοὺς ἀφέντας τοὺς πατρώους νόμους καὶ τὸν τούτους αὐτοῖς θέμενον τιμᾶν θεὸν τοὺς Μαδιανιτῶν καὶ Μωαβιτῶν σέβωσιν'. οὕτω γὰρ αὐτοῖς τὸν θεὸν ὀργισθήσεται. Καὶ ὁ μὲν τοῦθ' ὑποθέμενος αὐτοῖς ὥχεται, τῶν δὲ Μαδιανιτῶν πεμψάντων τὰς θυγατέρας κατὰ τὴν ἐκείνου παραίνεσιν οἱ τῶν Ἑβραίων ἀλίσκονται νέοι τῆς εὐπρεπειᾶς αὐτῶν, καὶ παραγενόμενοι εἰς λόγους αὐταῖς παρεκάλουν μὴ φθονεῖν αὐτοῖς τῆς τοῦ κάλλους αὐτῶν ἀπολαύσεως μηδὲ τῆς τοῦ πλησιάζειν συνηθείας...». Καὶ «οἱ δ' ὑπὸ τοῦ πρὸς αὐτὰς ἔρωτος κάλλιστα λέγεσθαι ταῦτα ὑπολαβόντες καὶ παραδόντες ἑαυτοὺς εἰς ἃ προεκαλοῦντο, παρέβησαν τὰ πάτρια, θεοὺς τε πλείονας εἶναι νομίσαντες, καὶ θύειν αὐτοῖς κατὰ νόμον τὸν ἐπιχώριον τοῖς καθιδρουσαμένοις προθέμενοι, ξενικοῖς τε βρώμασιν ἔχαιρον, καὶ πάντα εἰς ἡδονὴν τῶν γυναικῶν ἐπὶ τοῦναντίον οἷς ὁ νόμος αὐτῶν ἐκέλευσε ποιοῦντες διετέλουν, ὥς διὰ παντὸς ἤδη τοῦ στρατοῦ τὴν παρανομίαν χωρεῖν τῶν νέων καὶ στάσιν αὐτοῖς πολὺ χεῖρω τῆς προτέρας ἐμπεσεῖν, καὶ κίνδυνον παντελοῦς τῶν ἰδίων ἐθισμῶν ἀπωλείας...»⁵³.

Οὕτω, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ὁ Ἰώσηπος θεωρεῖ, ἀναντιρρήτως, τὸν Βαλαάμ ὑπεύθυνον διὰ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν κατάπτωσιν τῶν Ἰσραηλιτῶν.

2. Ὁ ἐπιφανὴς Ἀλεξανδρινὸς φιλόσοφος καὶ ἀλληγοριστὴς ἐρμηνευτὴς τῶν Γραφῶν Φίλων, ὁ Ἰουδαῖος, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀμφισβητουμένην προσωπικότητα καὶ εἰς τὸν βίον τοῦ διαβοήτου μάντεως Βαλαάμ, γράφει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς:

«Ἡ τὸν οἰωνοσκόπον Βαλαάμ οὐχ ὀρθῶς; Οὗτος εἰσάγεται ἀκούων λόγια Θεοῦ ἐπιστάμενός τε ἐπιστήμην παρὰ ὑψίστου»⁵⁴. «...Τοιγαροῦν ὁ μὲν κατακεντούμενος ὑπὸ φρενοβλαβείας τῆς ἑαυτοῦ καὶ τραύματα πολλὰ δεξάμενος ἐν μέσοις τραυματίαις ἀπώλετο, διότι σοφιστεία μαντικῇ τὴν θεοφόρητον προφητείαν παρεχάραξεν»⁵⁵.

Οὕτω καὶ κατὰ τὸν Φίλωνα, ὁ ἐν λόγῳ μάντις, ὅστις ἔτυχε τῆς

53. Flavii Iosephi, ἐνθ' ἀνωτέρω.

54. Βλ. Φίλωνος Ἀλεξανδρέως, *Περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἐνεκα μετονομάζονται*, ἐκδ. R. Arnaldez, Paris 1964, σελ. 126.

55. Ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 128.

ιδιαιτέρας τιμῆς νὰ λάβῃ θεϊὰν γνῶσιν καὶ νὰ συνομιλήσῃ καθ' ὕπνους μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ προεφήτευσε πολλὰ αἰσιόδοξα περὶ τοῦ Ἰσραὴλ, παρεξέκλινε βραδύτερον οἰκτρῶς, διαστρέψας καὶ εὐτελίσας τὴν θεόπνευστον προφητείαν, καὶ ἐπεχείρησε νὰ καταστρέψῃ τὸν περιούσιον τοῦ Κυρίου λαόν. Καὶ διὰ τοῦτο εἶχεν ἄδοξον καὶ τραγικὸν τέλος, σφαγιασθεὶς ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὁμοῦ μετὰ πολυαρίθμων Μαδιανιτῶν⁵⁶.

β'. Χριστιανικαὶ μαρτυρίαι.

1. Ὁ μέγας θεολόγος τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ σπουδαῖος ἐρμηνευτὴς τῶν Γραφῶν Ὁριγένης, ἀναφερόμενος εἰς τὸ γεγονὸς τῆς ἀποστασίας, γράφει τὰ ἑξῆς:

«*Ἡ δὲ γνώμη τοῦ πορνεῦσαι τοὺς Ἑβραίους καὶ προσκυνῆσαι τῷ Βεελφεγῶρ τοῦ μάντεως ἦν. Διό φησι Μωϋσῆς: Αὐταὶ δὲ ἦσαν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, κατὰ τὸ ρῆμα Βαλαάμ, τοῦ ἀποστήσαι καὶ ὑπεριδεῖν τὸ ρῆμα Κυρίου ἔνεκεν Βεελφεγῶρ*»⁵⁷.

Τοῦτο μαρτυρεῖ, ἀναμφιβόλως, ὅτι ὁ Ὁριγένης θεωρεῖ βεβαίαν τὴν ἐν προκειμένῳ ἐνοχὴν τοῦ Βαλαάμ.

2. Ὁ ἐπίσκοπος Γάξης Προκόπιος γράφει σχετικῶς τὰ ἑξῆς:

«*Μαθόντες δὲ Μωαβῖται, ὡς ἀνάλωτος ὑπὸ πάσης ἐπιβουλῆς Ἰσραὴλ, πλὴν εἰ μὴ προσκρούσῃ Θεῷ, τὴν τῶν γυναικῶν παγίδα συνέστησαν κατὰ γνώμην, ὡς φησι, Βαλαάμ. Αἱ γὰρ γυναῖκες τοῖς πρὸς αὐτὰς εἰσιούσιν ἔλεγον· Ἐὰν μὴ τῷ θεῷ ἡμῶν προσκυνήσητε· ὃν καλεῖ Βεελφογῶρ καὶ Φογῶρ*»⁵⁸.

Οὕτω καὶ κατὰ τὸν Προκόπιον, ὁ Βαλαάμ εἶναι ὁ αἴτιος τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἰσραὴλ.

3. Παρόμοιόν τι πρὸς τὰ ἀνωτέρω πιστεύει καὶ ὁ ἐπίσκοπος Λουγδούνου Εἰρηναῖος, γράφων προσφυῶς τὰ ἑξῆς ἐπ' αὐτῶν:

«*Ὁ γὰρ μηκέτι ἐν πνεύματι Θεοῦ λαλῶν, ἀλλὰ κατέναντι νόμου*

56. Διὰ τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Βαλαάμ καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἰουδαίου φιλοσόφου Φίλωνος περὶ αὐτοῦ λεγόμενα, βλ. καὶ ἐν Γ. Γρατσέα, *Τὸ πρόβλημα IV,5 τῶν συμποσιακῶν τοῦ Πλουτάρχου στὸ πλαίσιο τῶν χρόνων τῆς Καινῆς Διαθήκης*, ἐν «Δελτίο Βιβλικῶν Μελετῶν» 7 (1988), σελ. 41. Σημειωτέον ὅτι ὁ Γρατσέας, ἐκ παραδρομῆς προφανῶς, παραπέμπει εἰς Ἑξ. 24,16. Τὸ ὁρθὸν εἶναι Ἀριθμ. 24,16.

57. Βλ. Ὁριγένους, *Ἐκλογαὶ εἰς τοὺς Ἀριθμούς*, ἐν J. - P. Migne, PG, τόμ. 12, στήλ. 584.

58. Προκοπίου Γαζαίου, *Σχόλια εἰς τοὺς Ἀριθμούς*, ἐν J. - P. Migne, PG, τόμ. 87, στήλ. 872.

Θεοῦ, ἕτερον πορνείας νόμον ἱστάνων, οὗτος οὐκέτι ὡς προφήτης, ἀλλ' ὡς μάντις λογισθήσεται. Μὴ ἐμμείνας γὰρ τῇ τοῦ Θεοῦ ἐντολῇ, ἄξιον τῆς αὐτοῦ κακομηχανίας ἀντελάβετο μισθόν»⁵⁹.

Οὕτω καὶ κατὰ τὸν Εἰρηναῖον, ὁ Βαλαὰμ διέθετε πολλὰ καὶ ὑψηλὰ προσόντα. Προφητεύσας δὲ ὅτι θὰ ἀνατείλῃ ἄστρον ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰακώβ⁶⁰, ἐθεωρήθη ὡς ὁ πρόγονος, τρόπον τινά, τῶν ἐκ τῆς Κ. Διαθήκης γνωστῶν μάγων τῆς Ἀνατολῆς, οἱ ὅποιοι ἀνεγνώρισαν τὸ ἄστρον τῆς Βηθλεὲμ καὶ ἀνήγγειλαν τὴν αὐτόθι γέννησιν τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου⁶¹. Ἐγκαταλείψας ὁμῶς τὴν ἀληθῆ διδασχὴν ἐγένετο ἡ ἀπεικόνισις τῶν αἰρετικῶν καὶ εἶχεν ὀλέθριον τέλος, λαβὼν μισθὸν ἄξιον τῆς ἐπιδειχθείσης πανουργίας του⁶².

III. ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ἐκ τῆς ὡς ἄνω γενομένης ἐρεῦνης, διὰ τὴν ὁποίαν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ὅλα τὰ σχετιζόμενα πρὸς αὐτὴν κείμενα τῆς Βίβλου καὶ διάφορα ἄλλα ἐξωβιβλικά καὶ δὴ ἰουδαϊκά τε καὶ χριστιανικά, δὲν διεπιστώθη σαφῆς καὶ ἀναμφισβήτητος περίπτωσις ἀναμείξεως τοῦ Μεσοποταμίου μάντεως Βαλαὰμ εἰς κατάστροφωσιν ὑπόπτου τινὸς σχεδίου, πρὸς παραπλάνησιν τῶν ἐν Σαττεῖν ἐγκατασταθέντων Ἰσραηλιτῶν καὶ ἐξώθησιν αὐτῶν ὑποῦλως εἰς τὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν ἀποστασίαν. Πλανᾶται μόνον ὑποψία τις, ὅτι ὁ μάντις οὗτος εἶναι ὁ αἴτιος τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς καταπτώσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ γίνονται σχετικοὶ ὑπαινιγμοὶ εἰς βάρος τοῦ αἰνιγματικοῦ τοῦτου προσώπου εἰς τινὰ παλαιοδιαθηκικά χωρία, παρατηρεῖται δὲ τοῦτο καὶ εἰς τινὰ καινοδιαθηκικά καὶ ἐξωβιβλικά. Ἀποδείξεις ὁμῶς περὶ ἐνοχῆς ἢ ἔστω περὶ ἀπλῆς ἀναμείξεως τοῦ Βαλαὰμ ἐν προκειμένῳ δὲν ὑπάρχουν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν ἐκ τῆς ἐρεῦνης ταύτης κυριωτέρων συμπερασμάτων.

Οὕτως ἐν Νεεμ. 13, 2 ἀναφέρεται μὲν ὅτι ἐμισθώθη ὁ περιώνυμος οὗτος μάγος νὰ καταρασθῇ καὶ ἀναθεματίσῃ τοὺς ἐν Σαττεῖν Ἰσραηλίτας, πλὴν ὁμῶς οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ πιθανῆς πρωτοβουλίας του ἢ ἔστω περὶ ἀπλῆς συμμετοχῆς του εἰς κατάστροφωσιν δολίου τινὸς σχεδίου πρὸς τοιοῦτον σκοπόν. Τὸ κείμενον δὲ τοῦ χωρίου Δευτ. 23,

59. Εἰρηναίου, *Κατὰ αἰρέσεων*, ἐν J. - P. Migne, PG, τόμ. 7, στήλ. 1241-1244.

60. «Ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ» (Ἀριθμ. 24,17).

61. Ματθ. 2,2.

62. Βλ. καὶ J. de Vaulx, μν. ἔργ., σελ. 584.

5-6, ἔνθα σαφῶς λέγεται ὅτι ὁ Βαλαάμ εἶχεν ἀποδεχθῆ ἀρχικῶς νὰ καταρασθῇ τὸν Ἰσραήλ, ἀλλ' ἠμποδίσθη ὑπὸ τοῦ Γιαχβέ, ὅστις «οὐκ ἠθέλησεν... εἰσακοῦσαι τοῦ Βαλαάμ», δὲν εὐρίσκεται εἰς τὴν φυσικὴν καὶ πρωταρχικὴν του κατάστασιν. Καὶ ἐνδέχεται ὁ στίχ. 6 τῆς οἰκείας διηγήσεως, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ περὶ ἐκδήλου διαθέσεως τοῦ Βαλαάμ ὅπως ἐνεργήσῃ εἰς βάρος τοῦ Ἰσραήλ, νὰ εἶναι παρεμβλητος. Ἡ σχετικὴ δὲ παρεμβολὴ πρέπει νὰ ἐγένετο ἐνωρὶς καὶ δὴ οὐχὶ μετὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ο', διότι ὑπάρχει ὅχι μόνον εἰς τὸ μασωριτικὸν ἐβραϊκὸν κείμενον ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ τῶν Ο'. Καὶ φαίνεται ὅτι εἶχε δημιουργηθῇ προφορικὴ παράδοσις περὶ τοῦ ὅτι ὁ Βαλαάμ εἶχε πρόθεσιν νὰ βλάβῃ τὸν Ἰσραήλ, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ δολίου σκοποῦ του, ἐμποδισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Γιαχβέ.

Ἐξ ἄλλου ὁ συγγραφεὺς τοῦ χωρίου Ἀριθμ. 31, 16, ἔνθα γίνεται σαφὴς ἐπίσης ὑπαινιγμὸς κατὰ τοῦ Βαλαάμ, ὡς ὑποκινήσαντος τοὺς Μαδιανίτας ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν, πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει του ἐνταῦθα ἄλλην τινὰ παράδοσιν ἢ τὸ ὑπόλοιπον μιᾶς ἐκπεσούσης διηγήσεως. Περὶ τούτου πείθεται τις σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ ἐκ τοῦ ὅτι, ἐνῶ, κατὰ τὸ ὡς ἄνω χωρίον, ἡ παρακίνησις τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν ἀποστασίαν ἐγένετο διὰ τῶν Μαδιανιτῶν γυναικῶν, κατὰ τὰ ἐν 25, 1 ἐξ., παραδόξως πως, ἡ τοιαύτη δολιοφθορὰ ἐγένετο διὰ τῶν Μωαβιτιδῶν γυναικῶν. Ἐχει ἄλλως τε διαπιστωθῇ, ὅτι εἰς τὴν ἐν Ἀριθμ. 25, 1-19 διήγησιν ταύτην διακρίνονται ποικίλα συνθετικὰ στοιχεῖα. Ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ J. de Vaulx, ἡ ἀρχικὴ διήγησις ὠμίλει περὶ ἐνοχῆς ἐν προκειμένῳ τῶν Μωαβιτῶν, τὰ δὲ περὶ τῶν Μαδιανιτῶν προσετέθησαν βραδύτερον, προελθόντα ἐξ ἄλλης πηγῆς⁶³. Περὶ ὑπάρξεως πηγῶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ὁμιλοῦν ἐπίσης καὶ πολλοὶ ἄλλοι, παλαιότεροι καὶ νεώτεροι, ἐρμηνευταί. Χωρὶς νὰ ἀπορρίπτωμεν τὰς περὶ πηγῶν διατυπωθείσας ἀπόψεις, θεωροῦμεν πιθανώτερον ὅτι ἔχουν ἀπολεσθῇ τμήματά τινα κειμένων, σχετικῶν πρὸς τὰ ἐν λόγῳ γεγονότα καὶ ὅτι ἔνεκα τούτου εἶναι ἐλλιπεῖς αἱ ἐπ' αὐτῶν παρεχόμεναι πληροφορίαι. Ἐνδεχομένως ὑπῆρχεν, ἀλλ' ἐξέπεσε βραδύτερον, κείμενόν τι – πηγὴ, τὸ ὁποῖον ἀνεφέρετο εἰς τὸ ἐν Ἀριθμ. 31, 16 ἀπαντῶν αἰνιγματικὸν «ρῆμα Βαλαάμ», τὸ ὁποῖον φανερώνει ὅπωςδήποτε μίαν ἀνάμειξιν τοῦ Μεσοποταμίου μάντεως εἰς τὸ γεγονὸς τῆς ἐν Σαττεὶν ἀποστασίας, ἣτις ἀνάμειξις θὰ συνίστατο πιθανώτατα εἰς κατὰστρωσιν σχεδίου τινὸς κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἐντεῦθεν διαφαίνεται ὅτι διὰ τὰ περὶ τὸν Βαλαάμ γεγονότα ἐχρησιμοποιήθη ποικίλον

63. Βλ. J. de Vaulx, μν. ἔργ., σελ. 354.

ὕλικόν, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑποστῇ διαφόρους ἀλλοιώσεις καὶ κολοβώσεις ἢ εἶχε δεχθῇ παρεμβολὰς ἐξ ἄλλων κειμένων. Περὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀγνώστων τούτων καὶ ἤδη ἀπολεσθέντων κειμένων συνηγορεῖ καὶ τὸ γεγονὸς, ὅτι ἔχει δημιουργηθῇ μεταγενεστέρα ἰουδαϊκῇ παράδοσις περὶ τῆς μεταβολῆς τῆς πρότερον καλῆς ἔναντι τοῦ Ἰσραὴλ στάσεως τοῦ Βαλαάμ, ἔνεκα καὶ τῆς ὁποίας ἐφονεύθη οὗτος ὑπ' αὐτῶν.

Παρεμφεροῦς φύσεως πληροφοροῖαι ἀπαντοῦν καὶ ἐν Ἀριθμ. 31, 8 καὶ Ἰησ. Ν. 13, 22, ἔνθα διαπιστοῦται πάλιν παρόμοιον κενόν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς λόγους τῆς μεταβολῆς τῆς στάσεως τοῦ ἄλλοτε εὐμενῶς πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας συμπεριφερθέντος Βαλαάμ, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας καὶ ἐφονεύθη οὗτος, βραδύτερον, ὑπ' αὐτῶν. Πιθανὸν νὰ ἐλήφθη καὶ ἐν προκειμένῳ ὑπ' ὅσιν παλαιὰ τις παράδοσις - πληροφορία, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησεν ὁ συγγραφεὺς⁶⁴.

Ὅσον ἀφορᾷ καὶ εἰς τὸν ἐν Β' Πέτρ. 2, 15 ὑπαινιγμὸν κατὰ τοῦ Βαλαάμ διὰ τὴν δι' αὐτοῦ παραπλάνησιν τῶν Ἰσραηλιτῶν, θεωροῦμεν πιθανώτατον ὅτι πρόκειται περὶ πληροφορίας, ἡ ὁποία προήλθε πάλιν ἐκ τινος ἰουδαϊκῆς παραδόσεως, παρεισφρησάσης ἐνταῦθα. Ἡ ἐν λόγῳ παράδοσις πρέπει νὰ βασίζεται εἰς κείμενον σχετιζόμενον πρὸς τὸν ἐν Ἀριθμ. 31, 16 ὑπαινιγμὸν περὶ καταστροφῆς σχεδίου τινὸς ὑπὸ τοῦ Βαλαάμ, πρὸς διενέργειαν δολιοφθορᾶς κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ. Τὸ ὅτι εἶχε δημιουργηθῇ τοιαύτη παράδοσις γίνεται ἀντιληπτόν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰωάννου ἀναφέρεται ἐν 2, 14 εἰς τὸ περιστατικὸν τοῦ Βαλαάμ, πιθανῶς διότι ἦτο γνωστὸν τοῦτο ἐκ τῆς παλαιᾶς ἤδη τότε ἰουδαϊκῆς παραδόσεως, καὶ ἦτο βέβαιος ὅτι θὰ ἐγίνετο εὐκόλως κατανοητὸν τὸ ἐκ τῆς ἰουδαϊκῆς ἱστορίας ἀνασυστῆναι γεγονός. Ἡ παράδοσις δὲ αὕτη ἔχει ὅπωςδήποτε σχέσιν καὶ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου παρεχομένην πληροφορίαν, καθ' ἣν, μὴ δυνηθεὶς ὁ Βαλαάμ νὰ καταρασθῇ τοὺς Ἰσραηλίτας, ἐφ' ὅσον ἐκωλύετο ὑπὸ θείας δυνάμεως, καὶ θέλων ὅπωςδήποτε νὰ τοὺς βλάβῃ, συνεβούλευσε τὸν βασιλέα Βαλὰκ νὰ τοὺς διαφθείρῃ, διὰ νὰ τοὺς καταβάλλῃ καὶ ἐξολοθρεύσῃ, ὑποδεικνύων καὶ τὸν ἀποτελεσματικὸν τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐπετυγχάνετο τοῦτο ἀσφαλῶς⁶⁵. Τὴν

64. Κατὰ τινὰ ἄποψιν ἐν Ἀριθμ. 31,8, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ βιαίου καὶ τραγικοῦ θανάτου τοῦ Βαλαάμ, διαπιστοῦνται ἔχνη ἐνὸς παλαιωτάτου κειμένου (βλ. σχετικῶς ἐν J. R. Dummelow, μν. ἔργ., σελ. 149).

65. Βλ. καὶ Ἀνθίμου, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, *Ερμηνεία εἰς τὴν Ἱερὰν Ἀποκάλυψιν*, ἐν Ἱεροσολύμοις 1856, σελ. 25-26 (δευτέρα ἐκδοσις - ἀνατύπωσις, μετὰ περισπουδαστοῦ Προλόγου τοῦ λογίου Ἀρχιμανδρίτου π. Εἰρηναίου Δεληδήμου, ἐγένετο ὑπὸ Β. Ρηγοπούλου, ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ 1981).

πληροφορίαν ταύτην τοῦ Ἰωσήπου δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν λίαν πιθανήν, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ Ἰσραηλιῖται ἐφόνευσαν βραδύτερον τὸν μάντιν Βαλαάμ, παρ' ὅτι εἶχον εὐεργετηθῆ ὑπ' αὐτοῦ. Σημειωτέον ὅτι ὁ Krämer, βασιζόμενος εἰς τὴν ἐν Ἀριθμ. 31, 16 πληροφορίαν, ὑποθέτει ἐν προκειμένῳ ὅτι ὁ Βαλαάμ, ἐπιστρέφων εἰς τὴν πατρίδα του, διήλθεν ἐκ τῆς χώρας τῶν Μαδιανιτῶν⁶⁶, οἱ ὅποιοι τὸν ἐπηρέασαν κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τοῦ ἐζήτησαν νὰ πράξῃ τι καὶ ὑπὲρ αὐτῶν. Οὗτος δέ, ἐπιθυμῶν νὰ βοηθήσῃ καὶ αὐτούς, τοὺς ὑπεκίνησε κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τοὺς ὑπέδειξεν ἐν αὐτόχρημα σατανικὸν σχέδιον, πρὸς διαφθοράν καὶ ἐξολόθρευσιν τῶν ἐν λόγῳ ἐχθρῶν των⁶⁷. Φρονοῦμεν ὅτι ἐνταῦθα ἀπηχεῖται παραλλαγή τῆς παρ' Ἰωσήφω διασωθείσης ἰουδαϊκῆς παραδόσεως, μὴ βασιζομένη καὶ αὕτη εἰς τὸ σημερινὸν βιβλικὸν κείμενον.

Εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου παρεχομένην ὡς ἄνω πληροφορίαν, διὰ τῆς ὁποίας διαφαίνεται ὅτι ὁ Ἰουδαῖος οὗτος ἱστορικὸς θεωρεῖ τὸν Βαλαάμ ὑπεύθυνον διὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν, προστίθεται καὶ παρομοία τις ἄλλη ὑπὸ τοῦ ἐπίσης Ἰουδαίου Φίλωνος, τοῦ ἐπιφανοῦς φιλοσόφου. Οὗτος πιστεύει ἐπίσης ὅτι εἶναι ἔνοχος ἐν προκειμένῳ ὁ Βαλαάμ καὶ διὰ τοῦτο χρησιμοποιεῖ περὶ αὐτοῦ αὐστηροὺς χαρακτηρισμοὺς γράφων σχετικῶς, ὅτι ἔσχεν οὕτως ἄδοξον καὶ τραγικὸν τέλος. Προφανῶς οἱ περὶ ᾧ ὁ λόγος δύο Ἰουδαῖοι συγγραφεῖς εἶχον ὑπ' ὄψει διὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὴν ἰουδαϊκὴν των παραδόσιν. Ἐνδεχομένως δὲ ἐξ αὐτῶν ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς καθόλου σχετικῆς ταύτης παραδόσεως ἔχουν ἐπηρεασθῇ καὶ χριστιανοὶ πατέρες καὶ συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι, ὡς ἤδη εἶδομεν ἄνωτέρῳ, γράφουν παρόμοια περὶ δολίου σχεδίου τοῦ ἐθνικοῦ ψευδοπροφήτου Βαλαάμ εἰς βάρος τοῦ περιουσίῳ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἐν λόγῳ ἰουδαϊκὴ παράδοσις ἐνδέχεται νὰ εἶχεν ἀποτυπωθῇ εἰς βιβλικά κείμενα ἤδη ἀπολεσθέντα. Ἐκ τῆς ἀπωλείας αὐτῶν ἐδημιουργήθησαν σχετικὰ κενὰ καὶ ἀνωμαλίας εἰς τὸ κείμενον τῆς Βίβλου, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων αἱ γνώσεις μας ἐπὶ τοῦ ἐπιμάρχου θέματος παρέμειναν ἐλλιπεῖς. Δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ δὲν παρατηρεῖται ἡ ἀσάφεια τὴν ὁποίαν διεπιστώσαμεν εἰς τὰ σχετικὰ κείμενα

66. Περὶ παραμονῆς τοῦ Βαλαάμ ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα ἐν Μαδιὰμ βλ. καὶ ἐν J. R. Dummelow, μν. ἔργ., σελ. 119, ἐνθα ὑποστηρίζεται, ὅτι ὁ διάσημος ἐκεῖνος μάγος συνεμερίσθη αὐτόθι τὴν κακὴν τῶν Μαδιανιτῶν τύχην, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος ἐν Ἀριθμ. 31,1 ἔξ. (πρβλ. καὶ σελ. 149).

67. Βλ. F. Krämer, μν. ἔργ., σελ. 198-199. Πρβλ. καὶ H. Schneider, μν. ἔργ., σελ. 66.

τῆς Π. Διαθήκης. Ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ γίνεται σαφέστερος λόγος περὶ τοῦ προβληματικοῦ τούτου γεγονότος τῆς πιθανολογουμένης ἀναμείξεως τοῦ Βαλαὰμ εἰς τὴν ἀποστασίαν τῶν ἐν Σαττεῖν Ἰσραηλιτῶν. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αἱ περὶ αὐτοῦ καινοδιαθηκικαὶ πληροφοροὶα προέρχονται ἐκ μεταγενεστερᾶς ἐποχῆς, ἀγνοοῦμεναι οὕτως ὑπὸ τῆς Π. Διαθήκης. Ἐφ' ὅσον, λοιπόν, δὲν ἔχουν διασωθῇ ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ σαφεῖς, συγκεκριμέναι καὶ κυρίως συμφωνοῦσαι πρὸς ἀλλήλας πληροφοροὶα περὶ τῶν γεγονότων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν Βαλαὰμ καὶ εἰς τὰς ἀποδιδομένας εἰς αὐτὸν δραστηριότητας⁶⁸, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι διὰ τὰ ὅσα οὐχὶ εὐθέως ἀλλ' ἐμμέσως ἐπὶ τῆς πιθανολογουμένης εὐθύνης του ὑπαινίσσονται βιβλικά τινα κείμενα. Ἰσχύει δὲ τοῦτο ἔτι πλεον ὅταν τὰ κείμενα ταῦτα δὲν ἀνήκουν εἰς τὸ χρονικὸν καὶ ἱστορικὸν πλαίσιον τῆς συγγραφῆς τῶν περὶ τὸν Βαλαὰμ γεγονότων, ἀλλ' εἶναι τοποθετημένα εἰς ἄλλον ἱστορικὸν χώρον καὶ μάλιστα ὅταν ἐμφανίζονται ὡς ἀπηχῆσεις μόνον αὐτῶν.

Λαμβάνοντες ἤδη ὑπ' ὄψιν πάσας τὰς λεπτομερείας τῶν περὶ τὸν Βαλαὰμ διηγήσεων, τὰ ἐν Ἀριθμ. 22-25 παρατηρούμενα κενὰ καὶ τὰς σχετικὰς δυσαρμονίας κ.λπ., δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν γενικώτερον, ὅτι ὑπῆρχον διάφοροι παραδόσεις ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν στάσιν τῶν ξένων λαῶν ἔναντι τοῦ Ἰσραὴλ τῆς ἐν ἐρήμῳ διαμονῆς. Καὶ ἡ ἐν Ἀριθμ. 31, 8 πληροφορία περὶ τῆς θανατώσεως τοῦ Βαλαὰμ ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἐν 31, 16, ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν κατ' αὐτῶν δολιότητα τοῦ ἐν λόγῳ μάντεως προέρχονται ἐκ τινος παραδόσεως σχετικῆς πρὸς τὴν μετάβασιν τοῦ Βαλαὰμ εἰς Μωάβ, πρὸς ἀναθεματισμὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ἡ παράδοσις δὲ αὕτη εἶναι ἄσχετος ἐκείνης, ἡ ὁποία ὠμίλει περὶ τῆς γνωστῆς εὐμενοῦς στάσεως τοῦ Βαλαὰμ ἔναντι τοῦ Ἰσραὴλ. Ὑπῆρξε, λοιπόν, ποικιλία πληροφοριῶν, παραδόσεων καὶ πηγῶν, εἰδικῶς δὲ καὶ περὶ τῆς ἐξετασθείσης ὡς ἄνω δράσεως τοῦ ἐν λόγῳ ἐθνικοῦ προφήτου. Τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῶν ἔχει ἀπολεσθῇ, τὰ διασωθέντα δὲ διάφορα καὶ ἴσως καὶ ἀνόμοια τμήματα αὐτῶν συνηνώθησαν εἰς μίαν καὶ μόνην διήγησιν, ἐνσωματωθέντα εἰς τὸ ὑπὸ τὴν σημερινήν του μορφήν οἰκεῖον βιβλικὸν κείμενον.

68. Ἀσυμφωνίαν μεταξὺ τῶν βιβλικῶν κειμένων διαπιστοῦμεν καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ὑπὸ τῶν Μωαβιτῶν ἀντιμετωπίσεως τῶν εἰσβαλόντων εἰς τὴν χώραν των καὶ ἐν Σαττεῖν ἐγκατασταθέντων Ἰσραηλιτῶν. Οὕτως ἐν Ἱησ. Ν. 24,9 ἀναφέρεται ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Μωάβ, Βαλαάκ, ἐξηγέρθη ἐναντίον τῶν εἰσβολέων καὶ ἐπολέμησεν αὐτοὺς («ἀνέστη Βαλαάκ ὁ τοῦ Σεπφῶρ βασιλεὺς Μωάβ καὶ παρετάξατο τὸν Ἰσραὴλ»). Ἐν Κριτ. 11,25 ὁμοῦς ἀναγινώσκομεν, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ βασιλεὺς, παρὰ τὰς οὐχὶ φιλικὰς διαθέσεις του ἔναντι τῶν Ἰσραηλιτῶν, δὲν ἐπολέμησεν αὐτοὺς («μὴ ἐν ἀγαθῷ ἀγαθῷ-

Οὕτω συνάγεται ὅτι τὰ ὅσα ἔχουν διατυπωθῇ ἐπὶ τοῦ ἀπασχολήσαντος ἡμᾶς θέματος δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ ὡς ὑποθέσεις μόνον νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν, ὑποθέσεις στηριζόμεναι εἰς πηγὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀπολεσθείσας. Τῶν πηγῶν δὲ τούτων ἔχουν διασωθῇ ἀπηχῆσεις εἰς μεταγενέστερα βιβλικά κείμενα, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς ἐξωβιβλικά.

τερος σὺ ὑπὲρ Βαλὰκ υἱὸν Σεπφὼρ βασιλέα Μωάβ; μὴ μαχόμενος ἐμαχέσατο μετὰ Ἰσραὴλ ἢ πολεμῶν ἐπολέμησεν αὐτόν;»).